ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆօն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10—20 կոպ.
Տպարանի տելեֆօն № 67.

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ
ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1914 Թ. ՀԱՄԱՐ
43-ՐԴ ՏԱՐԻ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է

12 և 11 ամիսը	10 ամիսը	9 ամիսը	8 ամիսը	7 և 6 ամիսը	5 ամիսը	4 ամիսը	3 ամիսը	2 ամիսը
10 ռուբ.	9 ռուբ.	8 ռուբ.	7 ռուբ.	6 ռուբ.	5 ռուբ.	4 ռուբ.	3 ռուբ.	2 ռուբ.

Դեկտեմբերի 1-ից մինչև յունվարի 1-ը 85 կոպ.

Ամերիկայի բաժանորդները պէտք վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 ռուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ:

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով: Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել՝ առաջին երեսի վրա տողատեղին (պէտիտ) 20 կ., վերջին երեսի վրա 10 կ.:

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ:

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով:

ՊՐԷՄԻԱ

«Մշակի» ՏԱՐԵԿԱՆ այն բաժանորդները, որոնք 1914 թ. համար (սկսած յունվարի 1-ից 1914 թ.) միանուագ կամ մաս-մաս վճարած կլինեն 10 ռուբլի բաժանորդավճարը, կը ստանան ՁՐԻԱԲԱՐ հետևեալ նոր լոյս տեսնելիք գիրքը՝

„Տպագրութեան արուեստը եւ Հայք"

Աշխատութիւն Թիւրքահայ գրող ԱՐՇԱԿ ԱԼՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

Գիրքը զարդարված կը լինի բազմաթիւ պատկերներով և տպված ընտիր թղթի վրա: Ոչ-բաժանորդների համար գիրքը կարժենայ 2 ռուբլի:

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ". Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK".

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԱՌՒԿՑԻՈՆ

Կովկասեան Գեղարուեստը Խրախուսող Ընկերութեան անդամների աշխատութիւնների, որ նշանակված է նոյեմբերի 21-ին, առաւ. ժամը 11-ին, Ընկերութեան դահլիճում—Գրիբոյեդովսկայա, № 24. Դահլիճը բաց է լինելու ամսիս 14-ից՝ ժամը 10-5-ը:

ՄՈՒՏՔԸ ՁՐԻ Է:

առ. (ա. օ.) 1028. 5—4

ԹԻՖԼԻՍԻ ՆԱՒԹԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ԸՆԿ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

հրաւիրում է պ. պ. բաժնետէրերին մասնաւոր խորհրդակցութեան Ընկերութեան ընթացիկ հարցերի վերաբերեալ, որը կայանալու է այսօր, չորեքշաբթի, նոյեմբերի 20-ին, երեկոյեան ժամը 6-ին, Ընկերութեան գրասենեակում, Սօլօլակսկայա փ., տ. Արաֆելովի, № 9.

առ. 1062. 1—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Վաղը, հինգշաբթի, նոյեմբերի 21-ին
Հայոց Դրամատիկ. Ընկ. խումբը
կը ներկայացնէ

ՏՐԻԼԲԻ

Դրամա 5 գործ. հեղ. Դէյի, թարգմ. Ե. Արէլեանի:

Մասնակցում են.—տ. տ. Արմէնեան-Դուրեան, Ցասմիկ, Գուլազեան, պ. պ. Ալլահվերդեան, Յարութիւնեան, Բերոյեան, Զարիֆեան, Մուրադեան, Թաշճեան, Տէր-Առաքելեան, Օվի-Ահարոնեան և ուրիշներ:

Ռէժիսոր՝ Ա. Արմէնեան

Սկիզբը երեկ. ժամը 8-ին:

Տոմսակները 1 ռ. մինչև 30 կոպ.:

Հիւրերը, ըստ յանձնարարութեան, վճարում են—տղամարդիկ 50-ական կոպ., կանայք և ուսանողները 25-ական կոպ.:

առ. 1059. 1—1

Բեռլինի համալսարանի

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

Վերադառնալով արտասահմանից վերանորոգեց ներքին հիւանդութիւնների ընդունելութիւնը. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի. բժշկութիւն նաև խառն ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, արհեստական ՊՆԵՎՄՕԹՕՐԱԿՍՈՎ: Թոքերի և սրտի քննութիւնը լուսաւորված ՌԵՆՏԳԵՆԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՎ: Ամեն օր՝ 9—1 ժամ ցեր. և 5—7 ժ. երեկոյեան. ՉՔԱՒՈՐՆԵՐԻՆ ԱՌ. Ժ. 9—10 ՁՐԻ: Бебутовская 23. тел. 7—92.

(ա.օ.) առ. 977. 100—17

ԲԺԻՇԿ

Մ. Կ. ՄԱՐՈՒՔԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

Սիֆիլիս, վեներական եւ կաշուի
հիւանդութիւններ ի:

Ընդունելութիւն (առ. ժ. 1—2
(եր. ժ. 5—8

Նիկոլաէւսկայա փ. № 39. տ. Ջաղէթեանի:

(չ.ու.) առ. 901. 100—8

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

Քաղաքային ներկայացուցիչների ներկայ համագումարի մէջ կարդացված մի քանի զեկուցումներ ամենամռայլ գոյներով են նկարագրում Անդրկովկասի քաղաքների առողջապահական և ժողովրդական առողջութեան դրութիւնը: Նոյնիսկ նահանգական քաղաքներ՝ Գանձակ, Քութայիս, գտնվում են այնպիսի սոսկալի հակա-առողջապահական պայմանների մէջ, որ յիշեցնում են մեզ պարսկական և թիւրքական տիրապետութեան ժամանակները: Այդ քաղաքներում չը կայ առողջարար խմելու ջուր. բնակիչները գործ են ածում գետերի ջուրը, որ սաստիկ ապականված է, որովհետև քաղաքի բոլոր արտաքնոցները և կոյուղիները թափվում են այդ գետերի մէջ:

Սոսկալի հակա-սանիտարական պայմանների մէջ են գտնվում և այն շինութիւնները, քարվանսարաները և հանրակացարանները, ուր ապրում է հասարակ ժողովուրդը և մանաւանդ Պարսկաստանից եկած բանւոր դասակարգը: Այդ կացարանները, քարվանսարաները, բոյներ զանազան միկրօբների, վարակիչ հիւանդութիւնների օջախներ են հանդիսանում:

Բացի դրանից, զեկուցումներից երևաց, որ մի քանի քաղաքների, ինչպէս և գիւղերի մէջ, գլխաւորապէս Թուրքաբնակ, Պարսկաստանի հարևանութեան մէջ, արմատացել է մի չարիք, որ ժողովրդական աղէտի կերպարանք է ստանում. դա—ափիոնի ծխելը կամ գործածութիւնն է, որ միանգամայն հիւծում, մաշում է ժողովրդի ֆիզիքական առողջութիւնը և, թունաւորելով մարմինը, թուլացնում մտաւորական կարողութիւնները:

Եւ ահա քաղաքային ինքնավարութիւնների համար գործունէութեան մեծ ասպարէզ կայ բացված այդ չարիքների դէմ դարման տանելու նպատակով: Բայց բանից դուրս է գալիս, որ քաղաքային ինքնավարութիւնները անզօր են հանդիսանում որևէ իրական դարման տանելու ֆինանսական միջոցների սղութեան պատճառով, որովհետև քաղաքների եկամուտների մեծ մասը ծախսվում է պարտադիր առարկաների վրա, ինչպէս ոստիկանութեան պահպանութեան, զօրքերին բնակարաններ հայթայթելու վրա և այլն:

Որպէսզի քաղաքները կարողանան ազատ միջոցներ ունենալ և դարման տանել այդ չարիքներին, պէտք է որ նրանք ազատվեն այդ պարտադիր ծախսերից, որոնք կլանում են նրանց բիւջէտների մեծագոյն մասը: Եւ որովհետև ոստիկանութեան պահպանութիւնը, զօրքերին բնակարաններ հայթայթելը ընդհանուր պետական ծախքեր են, ուստի պէտք է միջնորդութիւն յարուցանել օրինական եղանակով, որ քաղաքները ազատվեն այդ պարտադիր ծախքերից և այդ ծախքերը կատարվեն պետութեան հաշւով:

Եթէ ներկայ համագումարը կայացնէր այդպիսի մի որոշումն և միջնորդութիւն յարուցանելով կարելի լինէր ընդունել տալ որոշումը, դա կը լինէր մի մեծ գործ, և մեր քաղաքների սանիտարական եղկելի վիճակը ու ժողովրդի առողջութեան հարցը նշանաւոր կերպով առաջ տարված կը լինէին ու բարւոքված:

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

18 նոյեմբերի

Կ. Պօլիս.—Մեծ վէզիրը այցելեց ռուսաց դեսպանին և ներողութիւն խնդրեց այն խաբեբայութեան առիթով, որին դիմեցին օսմանեան իշխանութիւնները, որպէսզի ռուսաց հիւպատոսարանը յանձնէ Շէֆքէթ-փաշայի սպանութեան մէջ մեղադրվող Կավաքըլը-Մուստաֆային: Մեծ վէզիրը ցաւակցութիւն արտայայտեց, որ չէ կարող յանձնել Մուստաֆային, որովհետև վերջինս բանտում ինքնասպանութիւն է գործել:

Սամսոնից հաղորդում են, որ շինարարական նիւթերի առաքումը հնարաւորութիւն տուեց փոքր ինչ առաջ մղել Սամսոն-Սըվազ երկաթուղագծի արհեստական կառուցման աշխատանքները:

—

Թէհրան.—Վերջին երկու օրը այն համոզմունքն էր տիրում, թէ կաբինէտը կը լուծվի, սակայն այսօր պետական խնամակալին աջողվեց համոզել մինիստրներին, որոնք կը մնան իրանց պաշտօններում: Վճռված է մշակել կաբինէտի գործունէութեան որոշ ծրագիր, հանդերձ առաջիկայ ընտրութիւնների խնդիրների հետ, նաև մամուլի վերաբերեալ, որի մի քանի օրգանները արշաւանք էին սկսել կաբինէտի դէմ:

—

Պարիզ.—Պատգամաւորների պալատը 374 ձայնով ընդդէմ 206-ի մերժեց Բրուսի առաջարկութիւնը՝ փոխառութեան գումարը 1500 միլիօն նշանակելու մասին և ընդունեց 1300 միլիօն, որի առիթով կառավարութիւնը դրեց վստահութեան հարցը: Կառավարութիւնը համաձայնեց 1500 միլիօնի փոխառութեան, բայց այդ գումարը չառաջարկեց:

Ֆինանսների մինիստր Դիւմօնը յայտնեց, որ 900 միլիօնի օգնութեամբ, որ նախատեսում է 1913—14 թ. բիւջէն, զօրքը կապահովվի բոլոր իր անհրաժեշտով և յետագայ տարիներում հարկ չէ լինի նոր փոխառութիւնների: Ֆրանսիան նպատակ ունի մշակել զէնքի նոր տեսակ. ոչ ինքը, ոչ էլ առիթ կը տայ մեծ պետութիւններին ժողովուրդների վրա նոր ծանր հարկեր բեռնել:

Կայոյի երէկվայ ճառի առիթով պալատի կուլուարներում տեղի ունեցաւ խիստ ընդհարում Կայոյի և Բրիանի միջև, որ Կայոյի ճառի մէջ իր հասցէին էգօիստական ցուցումներ տեսաւ: Կայօն պատասխանեց. «Ես ձեր անունը չը տուի, երևի դուք ինքներդ ձեզ համարեցիք»: Բրիանը ասաց. «Ես ձեզ պատասխան կը տամ, կը պատմեմ նոր հետաքրքրական բան»: Կայօն սկսեց յետ-յետ գնալ: Բրիանը հետապնդեց նրան, աղաղակելով. «Այս խումբը ինձ ձանձրացրեց, ես էգօիստ չեմ»: Վերջում Բրիանը, ձեռքերը բանալով ասաց. «Նայեցէք այս ձեռքին, սա մի-մի անգամ լաւ է խփում»...

—

Բուխարէստ.—Դեսպան Շեբէկօյի պատուին տրված հրաժեշտի խնճոյքին սենատի նախագահ Լազօվարին հիւանդ մինիստր նախագահի կողմից յայտնեց դեսպանին համակրութեան ու բարեկամութեան զգացմունքներ, ընդգծելով որ Շեբէկօյի միսիան Բուխարէստում ներկայ ծանր ժամանակ կը թողնէ հետք երկար ժամանակ. ռումինական կառավարութիւնը գնահատեց դեսպանի սրտագին հաշտարար տոնը և նրա՝ առ Ռումինիան տածած զգացմունքները:

—

Վիեննա.—«Վիներ - Աբէնդպօստը» յօդուած է նուիրել Ֆրանց-Յովսէփ կայսրի թագաւորութեան 65-ամեակի առիթով, ասելով. «Կայսրի անդուլ հոգատարութեան հետևանք հանդիսանում է երկրի ռազմական կարողութեան բազմակողմանի ուժեղանալը: Սակայն միապետի մտադրութեամբ ռազմի ուժը պէտք է զէնք լինի խաղաղ քաղաքականութեան: Կայսրի այդ գաղափարի համար երախտագիտութիւնը երևան եկաւ առանձնապէս մեր օրերում, երբ կայսրի փորձառութիւնը, հեղինակութիւնը և մարդասիրութիւնը գլխաւորապէս նպաստեցին հանուր խաղաղութեան պահպանմանը»:

Արքիդուքս Ֆրանց-Ֆերդինանդը կնոջ հետ վերադարձաւ Անգլիայից:

—

Սօֆիա.—Նախընտրական ճառում Մալինովը ասաց, որ Բօլգարիային հասած աղէտի գլխաւոր պատճառ նա համարում է դաշնակցութիւն կնքելը՝ առանց ճշգրիտ որոշելու Թիւրքիայի բաժանման պայմանները. մեղադրում է կառավարութեանը երերումների ու կարևոր խնդիրների լուծումից խուսափելու մէջ. Բուխարէստի պայմանագիրը վերաքննելու հարցը նա համարում է ֆանտազիա և գտնում է, որ Բօլգարիան անհրաժեշտօրէն շուտով պէտք է վերականգնէ կանոնաւոր դիւանագիտական յարաբերութիւններ բոլոր հարևան պետութիւնների հետ:

—

Վիէննա.—Կայսրը առաւօտը այցելեց սպանական թագաւորին, կէսօրին ի պատիւ նրա նախաճաշ տուեց:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԺՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

Պարիզ, 18 նոյեմբ.

Կայացաւ եւրոպական երկիրների հայասէր կոմիտէների պատգամաւորների ժողովը: Մասնակցում էր նաև Ռուսաստանի պատգամաւոր Միլիւկովը: Ժողովը ցանկութիւն յայտնեց, որպէսզի մեծ պետութիւնները հրաժարվեն բաւարարեցնելու Թիւրքիայի ֆինանսական պահանջները, մինչև Բ. Դուռը համաձայնէ գործադրել բարենորոգումները Հայաստանում:

(Հ. Գ.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՆԵՐԿԱՅ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

I

Լօնդօն, 25 հոկտ. (ն. տ.)

Հայ ընթերցողը ամեն օր թերթ կարդալիս իրաւամբ զարմանում է, թերևս յաճախ, թէ ինչ պատճառով հայ թերթերի եւրոպական թղթակիցները միօրինակ և ձանձրացուցիչ առատաձեռնութեամբ գրում են քաղաքական և դիւանագիտական խնդիրների, հայկական հարցի և այլն մասին, որոնց վերաբերմամբ ունենք շատ քիչ ստոյգ տեղեկութիւն, և կամ մի՞թէ չը կան աւելի հետաքրքրական հարցեր, եւրոպական մեծ ազգերի տնտեսական, ընկերական կեանքի մասին, որոնք նոյնչափ հետաքրքրական են և դուցէ աւելի ստոյգ՝ հասարակութեան կրթութեան տեսակէտից:

Ոչինչ աւելի իրաւացի է, քան մի այսպիսի մտածում հայ ընթերցողի մտքում: Ես կարծում եմ, նոյնչափ էլ համոզիչ է դրա պատասխանը:

Թիւրք բարբարոսութեան հալածանքների պատճառով՝ գաղթականութիւնը մեծ համեմատութիւններ է առնում: Հայ ժողովուրդը սովորականից աւելի չափերով գաղթում է դէպի արտասահման, երկիրը ամայանում է զգալապէս. ուրեմն Լօնդօնից կամ Պարիզից մի հայ թղթակից չէ կարող դիմադրել ինքնածին մի բուռն ցանկութեան՝ հնարաւոր ամեն ստոյգ տեղեկութիւն հաղորդելու հայկական հարցի մասին, ոգևորել երկրի ժողովուրդը, բարձրացնել նրա տոկունութիւնը և գիտակցութիւնը ոչ թէ յիմար և երևակայական տեսքով—ինչպէս անում են Կ. Պօլսի թղթակիցներից ոմանք—այլ իրական փաստերի և ներկայ քաղաքական ու տնտեսական աշխարհահայեացքների ամուր հիմքերի վրա հաստատված փաստերով:

Պարզ ոճիր պէտք է նկատել որոշ թղթակիցների այն ջանքերը, որոնք՝ հիմնված սխալ տուեալների վրա՝ կարող են գերազանցապէս յուսադրել երկրի առաւապող ժողովուրդը և ի վերջոյ առաջնորդել սպանիչ յուսախաբութեան, այն պարագայում, երբ հայկական հարցը, հակառակ բոլոր յոյսերի, նորից կուածաղիկ դառնայ պետութիւնների մրցակցութեան:

Անվիճելի մի իրողութիւն է, թէ երկրի ժողովուրդը եւրոպական կենտրոններից հասնող լուրերը կլանում է որպէս պատգամներ: Այդ փաստը, իմ կարծիքով, բաւական է արդարացնելու հայ թղթակցի խիղճը:

Իսկ երբ գան նորմալ ժամանակներ—և ապահովաբար պիտի գան ուշ կամ կանուխ—այդ երջանիկ օրերում հայ ընթերցողը աւելի լաւ տրամադրված կը լինի լսելու քաղաքակիրթ երկիրների կեանքի մասին:

Ներշնչող երևոյթ է, որ հայ հասարակութեան աւելի լայն խաւեր սկսում են հասկանալ այն իրողութիւնը, թէ հայկական բարձրաւանդակի տնտեսական և քաղաքական հնարաւորութիւններն են, որոնցով հետաքրքրվում են Գերմանիան, Ֆրանսիան և Անգլիան, քան հայերի կրած տառապանքները և իրանց դաշնագրական պարտաւորութիւնները: Այդ երեք պետութիւնների վրա աւելացնելով նաև Ռուսաստանն իր սահմանակցի հանգամանքով, մենք կունենանք մի դժուարալոյծ գորդեան հանգոյց, որի լուծումից կախված է նաև հայ ազգի ճակատագիրը:

Վարագոյրն արդէն իջել է Բալկանների արիւնոտ ռազմադաշտի վրա: Ամբողջ 6—7 ամիս (1912 թ. հոկտ.—1913 թ. ապրիլ) բօլգարների փառքերը գովաբանող մեծ պետութիւնները գիշատիչ անգղների պէս այդ միևնոյն բօլգարների դիակների վրա թիւրքերի հետ սակարկել սկսեցին, հէնց որ բաղդը առաջինների դէմ դարձաւ. պետութիւնները մի առ մի հաւանեցին Ադրիանուպօլիսը թողնել թիւրքերին՝ ձեռնարկած սակարկութեան ընթացքում լաւագոյն պայմաններ ստանալու մտքով: Անգլիան խլեց արդէն իր պատառը անցեալ մայիսին, հարկադրելով Թիւրքիային ընդունել Պարսից Ծոցի, Կօվէյթի և Բաղդադից դէպի հարաւ տարածվող ահագին երկրամասի վրա անգլիական տնտեսական—և ուրեմն քաղաքական—գերակշռութիւնը: 1899-ից ի վեր, երբ լօրդ Սօլզբըրիի կառավարութիւնը հռչակեց իր թեարկութիւնը Կօվէյթի շէյխի վրա, վէճը բանակցութիւնների առարկայ էր Անգլիայի և Թիւրքիայի միջև: Երիտասարդ-թիւրքերը մի ժամանակ նոյնիսկ (1910 թւի օսմ. պարլամենտի մէջ Լինչի շոգենաւային հարցի քննութեան միջոցին) սպառնացին Անգլիային յենվելով գերմանական քաջալերութիւնների վրա: Սակայն անգլիացիք սպասում էին յարմար առիթին, և դա չուշացաւ: Անցեալ հոկտ.-նոյեմբ. ամիսների ընթացքում բօլգարների կողմից ջախջախվեց Թիւրք ցեղի ռազմական համբաւը. բօլգարները վեց շաբաթվայ պատերազմից յետոյ Ստամբօլի մուտքն էին հասել. և ահա երիտասարդ-թիւրքերի հրակայն՝ Հակկը-փաշան շուտով առեց Լօնդօնում և Րէյտերի պաշտօնական հեռագրական գործակալութեան միջոցով յայտարարեց ի լուր աշխարհի, որ Թիւրքիան իրան յանձնում է Անգլիային՝ Թիւրքիայի

աւանդական պաշտպանին։ Դրա արդիւնքը յայտնվեց մայիսին, ինչպէս ասացի վերև։ Ուրեմն Անգլիան արդէն ստացել է Պարսից Ծոցը, Կօվէյթը և Բաղդադից հարաւ երկաթուղային և այլ մենաշնորհները։ Միաժամանակ մի համաձայնութիւն յայտարարվեց նաև Անգլիայի և Գերմանիայի միջև Ասիական Թիւրքիայի հարցերի վերաբերմամբ։ Վերջին պետութիւնը ընդունում էր կատարված իրողութիւնը։ Դրանից յետոյ սկսվեցին բանակցութիւններ Ֆրանսիայի և Թիւրքիայի, Գերմանիայի և Թիւրքիայի, Գերմանիայի և Ֆրանսիայի միջև, բոլորն էլ համախմբված՝ դասական «հիւանդ մարդու» անդամահատված մարմնի բոլորտիքը։ Անցեալ օգոստոս ամսին յայտարարվեց մի պաշտօնական զեկոյց. սրանով Ֆրանսիան (յանձին Օսմանեան բանկի) Գերմանիային զիջում էր անատոլիական և Բաղդադի երկաթուղիներում իր ունեցած արժեթղթերն ու իրաւունքները, փոխարինութիւն ստանալով սիրիական և Արևմտեան Հայաստանում իր շինելիք երկաթուղիական գծերը՝ գերմանական ձեռնպահութեամբ։ Ակներև է, որ Թիւրքիան կարող է Ֆրանսիայից ստանալ առաջարկված 700 միլիոն ֆրանկի փոխառութիւնը՝ վերջինին վաճառելով երկաթուղիական գծեր, նաւահանգիստներ և այլն, և վերջապէս հաշտութիւն կնքելով բալկանեան ազգերի հետ։

Վերջերս ռուսական թերթերը գրում էին, որ Ռուսաստանն էլ Կ. Պօլսի իր դեսպան Գիրսի միջոցով բանակցութեան է մտել Թիւրքիայի հետ՝ Հիւսիս-Արևելեան Հայաստանում (Տրապիզօն, Էրզրում, Բիթլիս, Վան) երկաթուղիների շինութեան առիթով։

Համաշխարհիկ քաղաքականութեան և ֆինանսների այս յորձանքը ի՛նչ չափով և ի՛նչ եղանակով ազդելու է հայ ժողովրդի ճակատագրի վրա. ահա դա է կենսական հարցը։ Որքա՛ն բարդ են վէճի առարկայ հարցերը, այնչափ էլ հակասական են երեւոյթները. փորձել դրականօրէն պատասխանել այդ հարցին՝ կը լինէր պարզ յիմարութիւն իմ կողմից։ Մի հաւանականութիւն, որի մասին համաձայն են երևում հեղինակաւոր դիւանագէտներ և զինուորականներ (օրինակ sir Harry Johnston-ը անգլ. «The N. Century» ամսագրում և գերմանացի գեներալ ֆօն-դէր-Գօլցը անգլ. «United Service Magasine» զինուորական ամսագրում և այլն), այն է, որ յարաճուն չափերով սպառազինվող պետութիւնների վճռական բախումը պիտի մղվի Ասիական Թիւրքիայի բաժանման հարցի շուրջը։ Գուցէ այդ մասին գրելն անգամ չարժէ, երբ պետութիւնները աւելի օգտակար են համարում կոմպրօմիսներով և բանակցութեամբ հարթել անհաշտելի գժտութիւնները։ Aequitas.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԱՏԵՑԷՔ ՄԵԶ ԱՄՕԹԻՑ

Մեր հերթական կարիքներից ամենագլխաւորը ներկայումս ազգային թատրոնի գոյութիւնն է։

— Ի՞նչպէս,—ասում էր ինձ նորերս մի ռուս գերասանուհի զարմացած,—դուք ներկայացնում էք «Ֆաուստ» և դեռ չունիք սեփական թատրոն։

— Չունենք։

— Բայց դուք ասում էք, թէ Թիֆլիսը ձեր մտաւոր կենտրոնն է։ Դուք կրկնում էք, թէ այստեղ կան մօտ 150,000 հայ բնակիչներ։

— Այո, կան։

— Մի՞թէ նրանք բարոյական և մտաւոր ծարաւ չեն զգում։

— Նրանք մեծ մասամբ այցելում են ձեր ներկայացումները, օպերա, ցիրկ, կլուբներ, սինեմատոգրաֆ։

— Շատ բարի, այդ բոլորը նոյնպէս հարկաւոր է։ Իսկ ազգային ինքնաճանաչութիւնը, ցեղական ինքնասիրութիւնը։ Զէ՞ որ մենք ձեզ համարում ենք քաղաքակրթութեան ընդունակ ազգ։ Աշխարհի երեսին չը կայ և ոչ մի քիչ թէ շատ քաղաքակիրթ ազգ, լինի նա ամենափոքրը, որ չունենայ ազգային թատրոն։ Նայեցէք. ձեր հարևան վրացիները, որ տնտեսապէս այնքան յետ են մնացել ձեզանից, նոյն իսկ նրանք ունեն թատրոն։ Լաւ թէ վատ, բայց ունեն։ Գոնէ նրանց աղքատիկ բեմը դռնէ դուռն ընկած իր համար օթևան չէ փնտռում։ Ի՞նչ կասէք դրան։

Ի՞նչ կարող էի ասել։ Ես լռեցի և ամօթից գլուխս թեքեցի կրծքիս։

Դա ուղղակի մի ծանր հարուած էր իմ ազգային ինքնասիրութեանը։

Մարդ ապշում է, երբ մտածում է, որ հայ ազգը դեռ համարձակութիւն ունի տօնելու իր տառերի 1500-ամեակը և տպագրութեան 400-ամեակը։ Մարդ զայրանում է, երբ տեսնում է, թէ ինչպէս այդ ազգը կոկորդ է պատռում լուսաւոր աշխարհին համոզելու, թէ ինքն ունի իրաւունք ազգերի շարքը դասվելու։

Լաւ մտածեցէք, ռուսահայերի մէջ կան առնուազն յիսուն անհատներ, որոնցից իւրաքանչիւրը, եթէ կամենայ, կարող է մի փառահեղ թատրոն կառուցանել։

Բաւական է, որ նրանցից մէկն ու մէկը մտածէ, որ դրամը գոյութեան նպատակ չէ, այլ միմիայն միջոց. բաւական է ունենայ նաև մի քիչ ջենտլմենութիւն և մի քիչ ինքնասիրութիւն, և ահա մենք կազատվենք օտարների վիրաւորական կշտամբանքից։

Թատրոնը խաղալիք չէ, հաւատացէք։

Թատրոնը անգործ մարդկանց զուարճութեան վայր չէ, հաւատացէք։ Նա գեղարուեստի տաճար է։ Եւ որպէս այդպիսին՝ ազգերի և ժողովուրդների քաղաքակրթութեան խոշորագոյն տարրերից մէկն է։ Նա նոյնքան կարևոր է մի ազգի պատուաւոր գոյութեան համար, որքան դպրոցը, որքան գրականութիւնը, որքան մամուլը, որքան նոյնիսկ հաւատն ու կրօնը, եթէ կամենաք։

Դուք տուել էք եկեղեցուն, և շատ էք տուել։ Դուք տալիս էք դպրոցին, և լաւ էք անում։ Դուք գրականութեանը չէք տալիս. Տէրը ձեզ հետ։ Չէք կարդում, չէք տալիս. դա բնական է։ Բայց թատրոն այցելում էք, գոնէ դէպի նա աւելի էք ուշադիր, քան դէպի գրականութիւնը։ Դուք պարտաւոր էք նրան պահպանելու։ Այդ է պահանջում ոչ միայն ազգի, այլ և ձեր անձնական պատիւը։ Բաւական է՝ որքան խեղճ հայ բեմը թափառեց տնից-տուն և ամեն տեղ սառն արհամարհանքի հանդիպեց։ Տուէք նրան մի անկիւն։

Նայեցէք, այսօր նա հիւր է և գուցէ անախորժ հիւր իր հայրենակիցներին իսկ պատկանող տանը, այսպէս կոչված Արտիստական Ընկերութեան թատրոնում։ Դա մի մեծ ապտակ է մեր ազգային ինքնասիրութեանը։ Մի՛ ընդունէք այդ ապտակը, ամօթ է, մեծ ամօթ։

Ես դիմում եմ ուղղակի մեր հարուստներին, եթէ միայն իմ ձայնը կը հասնէ նրանց ականջին։ Դիմում եմ առանց ամաչելու և այն իրաւունքով, որ ունի իւրաքանչիւր զգայուն և ինքնասէր հայ։ Թող որքան կամենում են, նախատեն ինձ նրանք, որոնք մոտի յոյսեր ունեն ժողովրդի կամաւոր նուիրատուութեան վրա։ Ես երբեք չեմ հաւատացել և այժմ նամանաւանդ չեմ հաւատում այդ նուիրատուութեանը։ Ինչո՞ւ։ Որովհետև մինչև այժմ եղած բոլոր փորձերը ցոյց են տուել, որ ժողովրդական հանգանակութեամբ մեզանում մի որևէ հասարակական հաստատութիւն պահելու ցանկութիւնը երազ է, ցնորք։

Թատրոն կարող են մեզ տալ միայն ունևոր անհատները։

Այնպիսի թատրոն, որ արժանի լինի արուեստի տաճար կոչվելու։

Այնպիսի թատրոն, որ կարողանայ բաւարարութիւն տալ ժամանակակից բեմական բոլոր պահանջներին։

Ես ուրիշ կերպ չեմ հասկանում թատրոն, մանաւանդ ազգային անունը կրող թատրոն, եթէ ոչ ընդարձակ, շքեղ, փառահեղ։ Եթէ ոչ աւելի փառահեղ, գոնէ այնչափ, որչափ Ռուսաստանի գաւառական թատրոնները։

Մի կարծէք, որ դա մի մեծ պահանջ է ռուսահայերի վերաբերմամբ։ Կրկնում եմ, միայն մի անհատ կարող է ազգին մատուցանել մի այդպիսի նուէր, մի Ղուկասեան, մի Մանթաշեան, մի Դաւիթ-խան Աւանիւզբաշեան, մի Արամեանց etc...։

Թողնենք, վերջապէս, վատ սովորութիւններից վատագոյնը—բարի գործ անել մահից յետոյ։

Սիրենք կեանքը։

Կարելի՞ է լինել աւելի երջանիկ դրութիւն, քան կենդանի աչքով տեսնել բարութեանդ հետևանքը, քան կենդանի ականջով լսել ժողովրդի օրհներգը։

Ի՞նչ արած, այս աշխարհի գործերն առ այժմ այնպէս են կարգաւորված, որ շատերի վիճակը կախված է քչերից։

Ես էլ հաւատում եմ, որ կը գայ մի օր, երբ այդ դրութիւնը կը փոխվի։ Բայց ե՞րբ։

Թատրոնը հասարակական հաստատութիւն է, ճիշդ է, բայց նրա գոյութիւնը անհատների օժանդակութիւնից է կախված։ Այդպէս է ոչ միայն մեզ նման փոքր և կիսակիրթ, այլ և շատ աւելի մեծ և շատ աւելի քաղաքակիրթ ազգերի մէջ։

Թող, ուրեմն, ունևոր անհատները լինեն աւելի բարի, աւելի առատաձեռն, թող լինեն ջենտլմէն, և մենք կազատվենք օտարների արդարացի նախատինքից։

Արդեօք ո՞վ կը լինի այն երջանիկը, որին ազգը կը մատուցանէ երախտագիտութեան պսակ իր կենդանութեան ժամանակ։

Շիրվանզադէ

ԱՄԱՉՈՒՄ ԵՄ, ՀԱՅՐ ԲԵՆԻԿ...

(Իմ նուէրը բոլոր հայերին)

Դպրոցական ֆօնդը պիտի լինի համազգային և մի։

Նա պիտի լինի համազգային և նրա եկամուտները, տոկոսները պէտք է գործադրել անխտիր թէ Ռուսաստանում, թէ Թիւրքիայում, թէ Պարսկաստանում՝ դպրոցների բացման և պահպանութեան վրա։ Հ. Առաքելեանը մեր բոլորիս իղձը և կամքը յայտնել էր Վեհափառին՝ պնդելով դրա վրա։ Էջմիածնի կապերը Թիւրքիայի և Պարսկաստանի հայութեան հետ, իրաւ որ, մինչև այսօր թոյլ են եղել և արտայայտվում են նրանով, որ Էջմիածինը ձեռնադրում է եպիսկոպոսներ և ուղարկում է միւռոն։

Զօրեղ և բարոյական կապեր կը լինեն այն ժամանակ, երբ Էջմիածինը դառնայ ընդհանուր կենտրօն ազգային կրթութեան և լուսաւորութեան։

Դպրոցական ֆօնդը պիտի լինի համազգային, ուրեմն և ազգը պիտի ունենայ իր ձայնը այդ ֆօնդի գործադրութեան ժամանակ։ Պէտք է մի միայն մարմին՝ ֆօնդը կառավարելու համար, մարմին՝ բաղկացած թէ Էջմիածնի ներկայացուցիչներից, թէ աշխարհական անձերից։

Այդպիսի մի մարմին մեր վստահութիւնը կը վայելէ միշտ։

Դպրոցական ֆօնդը մի պէտք է լինի և միայն։ Բայց այդ ֆօնդը կարող է ունենալ գումարներ, գումարներ, որոնք հաշիւների մէջ առանձին-առանձին կը յիշվեն, կրելով այդ գումարները յատկացնողների և կամ կտակողների անունները։ Դպրոցները, որոնք կը բացվեն և կը պահվեն այդ գումարներով, կը կրեն բարեգործների անունները՝ Խրաձեանի դպրոց, Լալայեանի դպրոց կամ մեր մտքի, գրչի և գործի հերոսների անունները՝ Քալանթարի դպրոց, Խատիսեանի դպրոց, Ջաւարեանի դպրոց...

Դպրոցական ֆօնդը պիտի լինի մի և համազգային։

Պիտի լինի... պիտի լինի...

Բայց ո՞ւր է այդ ֆօնդը, կա՞յ, կը լինի՞...

Շքեղ, փարթամ մեր երեք ազնուների թաղումները մի՞թէ չը սթափեցրին մեզ մեր խոր քնից և չը յիշեցրին այն մեր չարքաշ ազգի տասնեակ հազար մանուկներին, որ անգրագէտ են և մութ խաւարի մէջ կորչում։

Ֆօ՞նդ. դա իրականութիւն է թէ ցնորք։

Իրականութիւն է,—ասում է իմ ուղեղը, զգում է իմ սիրտը, երգում է իմ հոգին...

Ցնորք,—ասում է... Թիֆլիսը...

Այն Թիֆլիսը, որ վաճառականների աւագ Արշակ Միլեանի ձեռքով ներկայացրեց Վեհափառին 95 վաճառականներից ժողոված 5583 ր., այն Թիֆլիսը, որը՝ «Մշակի» ասելով՝ ընդամենը պիտի տայ 11,000 ր.։

Կարդում եմ «Մշակը» և ամաչում եմ, հայր Բենիկ...

Ի՞նչպէս։

Ողջ քաղաքը տայ տասնմէկ հազար րուբլի։ Ի՞նչ է, ձեր Թիֆլիսը Սոդոմ ու Գոմօր է դարձել և ողջ քաղաքում չը կա՞ն երեք անձնուրաց գործիչներ, որ պատեն, շրջեն, համոզեն և փրկեն իրանց քաղաքը, երեք արդարներ, որ կարողանային Սոդոմն ու Գոմորը փրկել...

Ախր, հայր Բենիկ, ես գիտեմ, որ դուք չունէք իրաւունք դրամ հանգանակել, բայց խօսել, համոզել, յորդորել, աղաչել ձեզ յատուկ խորքից եկած, սրտից բղխած, այրող խօսքերով՝ ո՞վ իրաւունք ունէր և ո՞վ իրաւունք ունի խլել ձեզանից այդ մեծ, սուրբ, անզուգական իրաւունքը։ Ո՞վ։ Ոչ, խօսեցէք, հայր Բենիկ, խօսեցէք, համոզեցէք, յորդորեցէք, աղաչեցէք. ձեզ համար չէ, ազգի խաթրուն է։ Տեսէք, ձեր Թիֆլիսը այսօր հայկական Սոդոմ է դարձել, մեռնում է ազնուութիւն, խիղճ, արդարութիւն, ճշմարտութիւն, պարտաճանաչութիւն։ Ես ամաչում եմ, ես ամաչում եմ, հայր Բենիկ, այրում է թշերս ամօթը. ծածկում եմ երեսս ձեռքերով և փակում եմ աչքերս, որ չը տեսնեմ ձեր քաղաքցուն, որը տուել է 75,000 րուբլի և դնել է մի ձի, մինչդեռ ողջ Թիֆլիսը ազգի խորանին զոհում է միայն 11,000 ր.։ Մի՞թէ մեր բոլոր հայ մանուկները, որ անգրագէտ են ու կորչում են մութ խաւարի մէջ, չարժեն Թիֆլիսեցու աչքերին մի... ձիան... մի ձիան... Մի՞թէ այդպիսի մեծ յոբելեանի օրը ս. Սահակի և Մեսրոպի յիշատակը տօնելիս իրաւունք ունէր բազմաշատ, հարուստ քաղաքը ցաւացնել Վեհափառի սիրտը տալով 5583 ր.. Ես ամաչում եմ, ես ամաչում եմ, հայր Բենիկ, այրում է թշերս ամօթը, ծածկում եմ երեսս ձեռքերով, որ օտարները չը տեսնեն ինձ, չը տեսնեն և չը հարցնեն. եթէ Թիֆլիսի մի հայը մի ձիան համար տալիս է 75,000 ր., ինչպէ՞ս բոլոր այդ քաղաքի հայերը միասին ազգային կրթութեան, լուսաւորութեան և վերածնութեան գործին տալիս են միայն 11,000 ր.։ Դա արդէն աղքատի թաբախ էլ չէ, այլ մի թուք խեղճ ազգի արդար ճակատին...

Խօսեցէք, հայր Բենիկ, խօսեցէք, համոզեցէք, յորդորեցէք, աղաչեցէք. դուք կը կակղացնէք ձեր Թիֆլիսեցու քար սրտերը. նրանք կամաչեն ինձ պէս, եթէ դեռ կորցրած չեն բնաւ ամօթը, նամուսը։

Փորձեցէք, հայր Բենիկ, իսկ եթէ ձեր փորձը չյաջողվի, դարձեալ մենք երախտապարտ կը լինենք ձեզ, որովհետև ֆօնդը ցնորք կը մնայ միայն Թիֆլիսի և Թիֆլիսեցիների համար, իսկ մեզ համար նա կը դառնայ իրականութիւն, այսօր թէ վաղը, թէկուզ տարիներից և տարիներից յետոյ, բայց կը դառնայ իրականութիւն։

Այդպէս է ասում իմ ուղեղը, այդպէս է զգում իմ սիրտը և այդպէս է երգում իմ հոգին... Գր. Զալխաչեան

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԻ 2-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Երկուշաբթի, երեկ. ժամը $8^1/_2$-ին, Ժողովրդական Տանը կայացաւ համագումարի 3-րդ նիստը Բագուի քաղաքագլուխ Լ. Բիչէ նախագահութեամբ։

Առաջին զեկուցումը կարդաց ստատիստիկական բիւրօյի ղեկավար բժշ. Գ. Մ. Արղութեան՝ սանիտարական-բժշկական մասի ծախքերը կովկասեան քաղաքների բիւջէներում։ Զեկուցանողը, հիմնվելով մի շարք ռուսական քաղաքների վրա, ցոյց է տալիս, որ Կովկասում 1-ին կարգի քաղաքներում իւրաքանչիւր հոգու վրա ընկնող միջին ծախքից 4 ր. 79 կոպէկից սանիտարական-բժշկական գործի համար ընկնում է 46 կ., 2-րդ կարգի քաղաքներում 5 ր. 99 կ. ամեն մի հոգու միջին ծախքից սան.-բժշկ. ծախքը կազմում է 69 կ. և վերջապէս 3-րդ կարգի քաղաքներում՝ իւրաքանչիւր հոգու վրա հաշուած 11 ր. 3 կ. ծախքից 1 ր. 42 կ.-ը սան.-բժշկ. մասին է վերաբերում։ Համեմատած կովկասեան քաղաքների հետ, ռուսական քաղաքները բժշկա-սանիտարական մասի վրա ծախսում են ամեն մի շնչի վրա միջին ծախքից աւելի քիչ։ Միայն Պետերբուրգը և Մոսկվան միջին հաշուով ամեն հոգու վրա ընկած 28 ր. 18 կ. ծախքից բաժին է հանվում սան.-բժշկ. գործին 4 ր. 90 կ. հոգուն։ Ապա զեկուցանողը յայտնում է, յենվելով 5-ամեակների վրա, որ Թիֆլիսի բիւջէն աճել է երեք անգամ, ժող. կրթութեան վրա ծախսվող գումարները աւելացել են հինգ անգամ, իսկ բժշկա-սանիտարական մասի ծախքը աճել է 20 անգամ։ Ներկայումս տարեկան այդ նպատակով ծախսվում է Թիֆլիսում 215,608 ր. 39 կ.։ Թիֆլիսի քաղ. ինքնավարութեան նախաձեռնութեամբ բացվել են Ալէքսանդր II կայսրի անուան բուժարանը, լաբօրատօրիա, ախտահան կամէրա, սուրվարակիչ հիւանդութիւնների բուժարան, Կուկիայի և Դիդուբէի բուժարանները, ծննդաբերական ապաստարանը, Ալէքսանդրեան հին, Արամեան անուան հին, երեխաների հիւանդանոցը և կատարելագործված սպանդանոցը։ Նախագծված են կրկին մի շարք նոր քաղաքային ձեռնարկութիւններ։

Զեկուցանողի մի քանի թւանշանների դէմ հիմնական առարկութիւններ է անում Հ. Տէր-Միքայէլեան։

Երկրորդ զեկուցումը կարդաց Թիֆլիսի քաղ. վարչութեան անդամ Գ. Ժուրուլին քաղաքների ֆինանսական քաղաքականութեան մասին։ Հռետորը իր եզրակացութիւնը անելու համար որպէս հիմք ընդունում է մինիստրների խորհրդի նախագահ Կոկօվցէվի Պետ. Դումայում ասած խօսքերը թէ՝ «տուէք մեզ լաւ ֆինանսներ, և մենք կը տանք ձեզ լաւ քաղաքային քաղաքականութիւն»։ Քաղաքային ինքնավարութիւնները ունենալու են իրական, այլ ո՛չ ֆիկտիվ ֆինանսական իշխանութիւն, օգտվելով րէալ հարկերից։ Արձանագրելով պետութեան վերին աստիճանի անփոյթ վերաբերմունքը դէպի ինքնավար օրգանները, Ժուրուլին, Արևմուտքի օրինակով, առաջարկում է անջատել եկամուտների աղբիւրները պետութեան և քաղ. ինքնավարութեան միջև, թողնելով պետութեանը եկամտային և ստացուածքային հարկերը, իսկ քաղաքներին՝ րէալ հարկերը և այսպէս կոչված յատուկ հարկը (специльное обложеніе)։ Իսկ մինչ դրա իրագործումը պետութիւնը պէտք է լայնօրէն նպաստէ քաղաքներին։

Թիֆլիսի քաղ. դումայի քարտուղար Մ. Զաքար կարդաց զեկուցում՝ քաղաքների ֆինանսական կարիքների և քաղաքային ներկայացուցիչների Կիեվի համագումարի բանաձևերի մասին։ Զեկուցանողը թւանշաններով ցոյց տուեց, թէ ո՛ր աստիճանի ռուսական քաղաքները յետ են մնացել եւրոպական քաղաքներից (գլխաւորապէս Գերմանիայից) ֆինանսական ծախքերի շրջանում. օրինակ՝ գերմանական մի հասարակ քաղաք աւելի է ծախսում ամեն մի բնակչի վրա, քան Պետերբուրգը։ Վերջում Զաքարը կարդաց Կիեվի համագումարի որոշումները, որոնց կարելի է տեսնել տպագրված 1913 թ. «Извѣстія тифл. гор. Думы»-ի յատուկ յաւելուածում, № 10, եր. 64։ Զաքարը կտրուկ կերպով առաջարկում է համագումարին ընդունել բոլոր այդ որոշում-բանաձևերը։

Սկսվում է վիճաբանութիւն։

Ա. Բաբեանը, պարզելով իր հասկացողութեամբ սուբվենցիա և դոտացիա տերմինների նշանակութիւնը, այսինքն երբ կառավարութիւնը դրամ է տալիս որևէ քաղ. վարչութեան անորոշ նպատակի գործադրելու և երբ տալիս է որոշ գործի համար ծախսելու, նկատում է, որ վերջին դէպքում (դոտացիա) քաղ. ինքնավարութիւնը մի տեսակ ընկնում է կախման վիճակի մէջ կառավարութիւնից. այդ տեսակէտից նա սկզբունքով է դէմ Ժուրուլիի թէզիսին։

Հ. Տէր-Միքայէլեան (Բագուի դումայի ձայնաւոր) ասում է, որ Զաքարն իրաւունք չունի առաջարկել համագումարին լռելեայն ընդունել Կիեվի համագումարի որոշումները։ «Մենք,—ասում է հռետորը,—եկել ենք այստեղ զբաղվելու մեր ինքնուրոյն կարիքների լուսաբանութեամբ և, առաջ քան յիշեալ որոշումների հաստատելը, պէտք է նախ քննութեան բովից անց կացնենք նրանցից իւրաքանչիւրը»։

Տէր-Միքայէլեանի միտքը եռանդով պաշտպանում է երեւ. ձայն. Սեդ. Դօլուխանեան, որ յայտնում է, թէ գուցէ Կիեվի համագումարի որոշումների մէջ կան ընդհանուր խնդիրների առիթով բանաձևեր, որոնց տակ կը ստորագրեն և Կովկասի քաղաքների ներկայացուցիչները։ Սակայն մենք ևս ունենք մեր առանձին կարիքները։ Հռետորը երկար կանգ է առնում մեր քաղաքներին անհրաժեշտ հիմնական ֆինանսական ուժեղ աղբիւր ստեղծելու լուսաբանութեան վրա։

Բասովը ասում է, որ իւրաքանչիւր քաղաք պէտք է իր պահանջների մասին միջնորդութիւն յարուցանէ կառավարութեան առաջ։

Ֆոտիադի միանում է Ժուրուլիի և Զաքարի յայտնած ցանկութիւններին, բայց և միևնոյն ժամանակ շեշտում է քաղաքների ընդհանուր տնտեսական քաղաքականութիւնը փոխելու անհրաժեշտութիւնը. պէտք է փոխել հարկերի գանձումը, լաւ շահագործել օբ. Թիֆլիսի ազատ հողաբաժինները և այլն։

Ալէքսէեվ-Մեսխիեվը բուռն յորդոր է կարդում վաւերացնել հասարակական կազմակերպված համախմբման՝ Կիեվի համագումարի բոլոր ցանկութիւնները և առհասարակ դեմօկրատիզացիայի ենթարկել քաղաքային ընտրութիւնները։

Զաքարը առարկում է երկար ճառով գլխաւորապէս Տէր-Միքայէլեանին և Բաբեանին և առանձին-առանձին պարզում է Կիեվի համագումարի որոշումներն ու բանաձևերը, որոնք, ըստ նրա, ընդունելի են և Կովկասի բոլոր քաղաքների համար։

Խօսում է կրկին Ժուրուլին, որ ընդգծում է հասարակական կարծիք ստեղծելու գաղափարը։ Այդ հասարակական կարծիքը թէ կրթելու է մունիցիպալ գործիչներին քաղաքային տնտեսութիւնը կանոնաւոր հիմքերով զարգացնելու մէջ և թէ ազդելու է կառավարութեան վրա։

Համագումարի ընդհ. նախագահ բժշ. Ա. Մ. Արղութեանը, ձևակերպելով խօսակցութիւնները, ասում է, որ համագումարը, լսելով Ժուրուլիի և Զաքարի զեկուցումները, յետաձգում է իր որոշումները և յանձնարարում է պրեզիդիումին՝ քննել Կիեվի համագումարի որոշումները և տեսնել, թէ ո՛ր աստիճանի նրանցից մի քանիսը բղխում են զեկուցանողների թէզիսներից և ո՛ր աստիճան այդօրինակ որոշումները համապատասխանում են զեկուցանողների ցանկութիւններին։ Պրեզիդիումը իր եզրակացութիւնը կը բերէ հետևեալ նիստին։

Համագումարը համակերպվում է բժշ. Ա. Մ. Արղութեանի առաջարկութեան, և նիստի նախագահ Բիչ, ժամանակի ուշ լինելու պատճառով, յայտարարում է նիստը փակված ժամը 12-ին մօտ։

—

Չորրորդ նիստին, որ կայացաւ երէկ ցերեկը, բաւական չեր ի վիճաբանութիւններ առաջ բերեց Թիֆլիս քաղաքի դպրոցական բժիշկ Միքելաձէի զեկուցումը՝ «Ամարային դպրոցական գաղութների մասին»։ Զեկուցանողը առաջարկում էր, որ քաղաքային ինքնավարութիւնները իրանց վրա առնեն աշակերտական ամարային գաղութների կազմակերպութիւնը և պահպանութիւնը։ Բագուի քաղաքագլուխ Բիչը, առարկելով, յայտնեց, որ քաղաքային ինքնավարութիւնների առաջին պարտականութիւնը պէտք է լինի դպրոցների թիւը շատացնել, դպրոցական շէնքերը առողջապահական պայմանների մէջ դնել, չքաւոր սաներին նախաճաշ տալ, ինչպէս նաև զգեստ, կօշիկ, դպրոցական պիտոյք և ապա արդէն մտածել ամարային գաղութների մասին։

Ապա կարդացվեցին նաև հետևեալ զեկուցումները.

Զ. Քալանթարեան՝ «Քաղաքային տարրական դպրոցների վրա սանիտարական-բժշկական հսկողութեան ծախքերը»։ Զեկուցանողը այն եզրակացութեան է յանգում, որ քաղաքային բժիշկները պէտք է միմիայն հսկեն դպրոցների սանիտարական վիճակի վրա, իսկ երեխաների հիւանդութիւնների բուժումը յանձնվելու է քաղաքային բուժարաններին, նայած հիւանդութիւնների տեսակներին։

Գ. Ալիբեգեան (Թիֆլ. քաղ. լաբօր. անօրէն) կարդաց զեկուցում քաղաքներին էժան ու առողջ կաթ մատակարարելու մասին։

Ա. Բաբեանը կարդաց զեկուցում կացարանների հարցի և նրա հնարաւոր լուծման մասին։

Եղան դարձեալ մի քանի տեսութիւններ։

Ցերեկվայ ժամը 2-ից համագումարի անդամները խումբ-խումբ դիմեցին դիտելու Ալէքսանդրեան հիւանդանոցը, դպրոցական շէնքերը, էլեկտրական կայարանը և անկելանոցը։

Երեկոյեան ժամը 8-ին Ժողովրդական Տանը կայացաւ համագումարի 5-րդ նիստը։

Ե.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Գետաբեկ, 10 նոյեմբերի

Այսօր Գանձակի վիճակի յաջորդ Լևոն վարդապետը բաժանվեց Գետաբեկի պղնձահանքի գործարանի վայրից դէպի իր վիճակի այլ գիւղերը։ Հայր սուրբը եկած էր մեր շրջանը սինօդի հրամանով և գրեթէ 10 օր շարունակ Գետաբեկի պղնձահանքի գործարանի հիւրանոցներում կրելով ձմեռվայ ծանրութիւնները թէ Զարեքայ վանքի անտառներն էր ման գալիս և թէ գործարանի գրասենեակի հաշուեգրքերը քրքրելով վանքի անտառին վերաբերեալ հետաքրքրական տեղեկութիւններ էր քաղում։ Այդ միջոցին գիւղացիները խումբ խումբ մօտենալով հայր-սուրբին բողոքներ էին յայտնում վանքի անտառի անկարգ կառավարութեան նկատմամբ, բաց չառած և տեղի ոստիկանական պրիստաւը։

Հայր-սուրբը, նկատելով որ Միքայէլ Տէր-Աւետիքեանի ներկայութիւնը խանգարում է գործն ուղիղ ճանապարհով շարունակելուն և գիւղացի գանգատաւորները փախուստ են տալիս նրա ներկայութեամբ տալ ճշգրիտ տեղեկութիւններ, հեռագրում է այդ մասին սինօդին, որը հեռագրով հրամայում է Մ. Տէր-Աւետիքեանին այնտեղից հեռացնել։

Գործը լուրջ բնաւորութիւն է ստանում. տեսնենք հետևանքը ինչ է լինելու։

Դիտող

Աղբիւրի բացման հանդէսը

Զորագիւղ (Լոռու շրջ.), 10 նոյեմբ.

Երկար տարիներ ջրի պակասութիւն կրող Զորագիւղը ամսիս 3-ին կատարեց աղբիւրի բացման հանդէսը։ Ընդամենը 62 ծուխ ունեցող մեր փոքրիկ հասարակութիւնը իր սեփական միջոցներով կարողացաւ վերջացնել աղբիւրի գործը, որը նստեց գիւղացու վրա 8000 րուբլի։

Հանդէսին հրաւիրված էին շրջանիս միջնորդ հաշտարար իշխ. Բարաթովը, պրիստաւ Տէր-Ստեփանեանը և բոլոր հարևան գիւղերի ներկայացուցիչները։

Այդ օրը քահանները, եկեղեցու աւարտումից յետոյ, զգեստաւորված և մեծ բազմութեան ուղեկցութեամբ հաւաքվեցին աղբիւրի շուրջը, որտեղ և օրհնեցին ջուրը։

Ապա հրաւիրվածները նստեցին ճաշկերոյթի, որը տևեց բաւական երկար և անցաւ շատ ուրախ։ Հանդէսին հեռագրով հրաւիրված էր նաև Բօրչալուի գաւառապետը, բայց գործերի պատճառով չէր եկել։

Տկարութեան պատճառով բացակայ էր նաև գիւղիս նախկին ուսուցիչ Ցար. Դուրգարեանը, որ քիչ չէր աշխատել աղբիւրի գործի գլուխ գալուն, սակայն վերջինս ուղարկել էր մի գեղեցիկ ուղերձ հասարակութեան անունով, որը կարդացվեց ճաշկերոյթի ժամանակ։ Արտաւր

Գիւղական դպրոցի դրութիւն

Շամախի, 7 նոյեմբ.

Մեր շրջանի կեանքը չէ գտնվում նորմալ վիճակի մէջ։

Այսպէս, օրինակ, Մէյսարի գիւղի դպրոցը գտնվում է աւերծուածային վիճակի մէջ։ Բայց չը նայած դրան, նրա դրութիւնը չէ հետաքրքրում ոչ ոքի. Թեմական առաջնորդը գնացել է Բագու՝ երեսի վրա թողնելով կոնսիստորիան, նորաբաց Թեմ. դպրոցը և ամբողջ Թեմը։ Եւ թեմակալի բացակայութեան պատճառով ընթացիկ գործերը դանդաղ են առաջ գնում կամ կանգ են առել։

Մաղրասայի դպրոցում էլի սկիզբ են առնում անցեալ տարվայ անհարթութիւնները. նորեկ ուսուցիչը թողել-հեռացել է, անորոշութեան մէջ դնելով դպրոցի վարչութիւնը։

Վանքաշէն և մի քանի ուրիշ գիւղեր աղաղակում են դպրոցի բացման համար. դիմումներ են անում Բագուի Մարդասիրական Ընկերութեան՝ նպաստի համար, բայց անարձագանք մնում։

Շամախում օրերով դաս չեն պարապում ծխ. դպրոցում, I բաժ. աշակերտները գնում են դպրոց և յետ են գալիս՝ վարժուհու հիւանդութեան պատճառով։ Հոգաբարձութիւնը միջոցներ չէ որոնում ժամանակաւոր կերպով մի ձեռնհաս ուսուցիչ հրաւիրել հիւանդի փոխարէն պարապելու։

Թեմ. դպրոցում աշակերտները դասամիջոցներին իրար գլուխ են ջարդում, գրքեր են խնդրում ընթերցանութեան, բայց ոչինչ չը կայ տալու։ Թեմակալը խոստացել էր Բագուից ուղարկել, բայց դեռ չէ ուղարկել. դպրոցը չունի ուսումնական պարագաներ՝ բացի մի երկու քարտէզից։ Միւս դպրոցներում դասաւանդութիւնը անցնում է անկոնտրոլ կերպով. իրար դասի ներկայ լինել, սխալները ցոյց տալ, խորհրդակցութիւններ գումարել չը կան այստեղ. հայոց լեզուի դասաւանդումը մինիստրական դպրոցներում և ռէալական դպրոցում շատ տխուր պատկեր է ներկայացնում։

Պէտք է որ թեմական իշխանութիւնը վերահսկու լինի և հարկ եղած դէպքում իր ձայնը հնչեցնէ՝ հայոց լեզուն իր բարձրութեան վրա պահելու համար։ Զ. Ն.

Զինված յարձակում եղբ. Տարասեանների առևտրական տան վրա

Արմաւիր, 12 նոյեմբերի

Նոյեմբերի 11-ին, երեկ. ժամը $7\frac{1}{2}$-ին, եղբ. Տարասեանների առևտրական տան վրա չարագործների մի խումբ կատարեց մի յանդուգն յարձակումն, կողոպտելու նպատակով։

Ծառայողները, որոնց թիւը մօտ 100 է, պատրաստվում էին առևտրական տունը փակել, երբ ներս թռան հինգ օտարականներ. մինչև դռնապան Պետրոսեանը զէնք կը վերցնէր, նրան գետին գլորեցին. այդ միջոցին երեքը չարագործներից հասան գլխաւոր գանձապահին, և նրանցից մէկը «ռուկի վերխ» կանչելով՝ պահանջեց գանձապահից փողերը։ Գանձապահ Լ. Գերասիմը տալիս է 600 րուբլին, որ սեղանի վրա էր։

— Քիչ է—բացագանչում է չարագործը. —ո՞ւր են մնացած փողերը։

Եւ ցոյց է տալիս ատրճանակը։ Գանձապահը սարսափով տանում է գլխաւոր գանձատան մօտ, բաց է անում պահարաններից մէկը, որտեղից աւազակը վերցնում է 7500 րուբլի։

Այս բոլորը այնպէս արագ է կատարվում, որ միւս ծառայողները մնում են սարսափից քարացած։ Միայն, երբ մի քիչ ուշքի են գալիս, ծառայողներից մի քանիսը, որոնց մօտ զէնք է լինում, բաժանվում են երկու խմբի և կրակ են բաց անում աւազակների վրա։ Աւազակապետի հրամանով չարագործները ևս կրակում են, որը տևում է 3—4 րոպէ, որով ծակոտվում են դռները, սեղանները, ջարդվում են պատերը։

Համազարկը լսելով՝ վերին յարկում իրար են անցնում, և ծառայողներից մէկը բաց անելով պատուհանը՝ կանչում է.

— Օգնեցէք, մեզ կողոպտում են. իմաց տուէք ոստիկանութեան։

Մինչ այդ՝ չարագործները արդէն դէպի դրսի դուռն են ուղղվում. նրանց առաջ է ընկնում ծառայող Հալաջեանը, բայց ոչինչ չէ կարողանում անել և ձեռքից վիրաւորվում է։

Դուրս գալով փողոց, չարագործները միանալով դուրսը մնացած 3 ընկերների հետ՝ երկու խմբի բաժանվելով փախչել են սկսում, հակառակ ուղղութեամբ։ Ոստիկանութիւնը, որ արդէն հասած է լինում, նոյնպէս երկու խմբի բաժանվելով՝ հետապնդում է աւազակներին։

Գլխաւոր չարագործներից երեքը բռնվում են, որոնք Քութայիսի նահանգից են և ազգով վրացի են։ Ուբեժենսկի փողոցում բռնված է Ջապարիձէն, Կուբանի փողոցի վրա ճաշարանում բռնված են Սերգէյ Գոգաձէն և Կիրիլլ Սեպերտալաձէն։

Բացի այս չարագործներից՝ կասկածով բռնված են 35 հոգի օտարաքաղաքացիներ։ Մ. Տ.

20 ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

Տաշքենդ, 30 հոկտ.

20—21 տարի սրանից առաջ Տաշքենդ են գալիս երկու հայ պատանիներ, 14—15 տարեկան, արհեստով հիւսն։ Մէկը Յովհաննէս Խաչատրեան Բաղդասարեան (գիւնէյ-ճարտարեցի), միւսը Տիգրան Յովհաննիսեան (ազգանունը յայտնի չէ)՝ քեաթուկեցի։ Մօտ երեք ամիս աշխատելուց յետոյ, նրանց պատահում է հետևեալ դէպքը։

Հախվերդի անունով մի հարուստ ղրղըզ ամբողջ տարվայ գործ տալու պատրուակով տանում է դրանց իբր ոչ հեռու ղշլաղը (գիւղ)։ Պատանիները հրապուրված այդպիսի երկարատև գործով՝ գնում են։ Տաշքենդից բաւական հեռանալուց յետոյ՝ նկատում են, որ խաբված են, բայց արդէն ուշ էր։ Անծանօթ դաշտեր, օտարահաւատ ժողովուրդ և անփորձ պատանիներ։ Եւ Հախվերդին արդէն տէր ու բռնակալ նրանց գլխին՝ տանում է նրանց շատ հեռու, Թօքմաք քաղաքից էլ դէնը, ինչ-որ Զար-Բուլաղ կոչված մի ղշլաղ, ու բռնի մահմեդականացնում նրանց։ Յովհաննէսը դառնում է Մուսուլման-Կուլ, իսկ Տիգրանը՝ Շարիֆ։

Խեղճ պատանիների փորձերը՝ փախչել-ազատվելու՝ միշտ անցնում են անաջող, և նրանք ստիպված են լինում հաշտվել իրանց նոր կացութեանն ու միջավայրին։ Ու մնում են այնտեղ։

Անցնում են ժամանակներ։ Յովհաննէսը (Մուսուլման-Կուլ) սովորում է ղրղըզների գրագիտութիւնը և դառնում մօլլա (դպրոցի ուսուցիչ, խալֆա) և շուրջը հաւաքելով ղրղըզ երեխաներին՝ սովորեցնում է նրանց գրագիտութիւն։ Իսկ Տիգրանը (Շարիֆ) մի ուրիշ հարուստի (Իմամ-Վերդի անունով) մօտ մտնում է ծառայութեան և դառնում նրա անասնապահը։

Մօտիկ ժամանակներս այն գիւղից մի խումբ ղրղըզներ գալիս են Թուրքեստան քաղաքը ուխտ, երկրպագելու Աղ-Մէչիդ կոչված յայտնի սրբավայրին։ Թուրքեստան քաղաքը գտնվում է նոյնանուն երկաթուղային կայանից 4—5 վերստ հեռաւորութեան վրա։

Ուխտաւորներին միանում է և Յովհաննէսը (Մուսուլման-Կուլ), որն արդէն գրաւել էր ղրղըզների հաւատը որպէս ուսուցիչ, և իր լաւ վարքի համար (որ գողութիւն չէ անում) արժանացել էր ուխտ գնալու։ Տիգրանը իր արած մի քանի ձիագողութեան համար անարժան է համարվել. ուստի և նա չէ կարողացել ուխտ գնալ։

Հասնում են Թուրքեստան։ Ուխտը կատարելուց յետոյ, ուխտաւորները դուրս են գալիս շրջելու քաղաքը։ Յովհաննէսն էլ նրանց հետ է։ Նա նկատում է հայեր։ Նպատակը կարծես իրագործելու մօտ է։ Յովհաննէսը աջողեցնում է մեկուսանալ ուխտաւորներից և գնալ հայերի մօտ։ Պատմում է եղելութիւնը։ Հայերն իսկոյն փոխում են հագուստը, ածիլում մօլլայի մօրուքը և ներկայացնելով ոստիկանութեանը՝ բերում են կայարան և ճանապարհում Տաշքենդ՝ ծխական քահանայի մօտ ու առանձին գրով տեղեկացնելով եղելութիւնը խնդրում են անել ինչ որ հարկաւոր է։ Դա լինում է հոկտ. 28—29-ին։ 30-ի առաւօտը հասնում է Տաշքենդ և ներկայանում ծխատէր հ. Մարկոս քահանային։

Տէր-հայրը դիմում է գործի։ Անմիջապէս գնում է ոստիկանապետի մօտ, հանում վկայական և գտնելով հայրենակից Խաչատուրին, որը հոգում է ճանապարհածախքը մինչև Սամարղանդ, ճանապարհում է տալով մի թուղթ Սամարղանդի քահանային յանձնելու, որով խնդրում է հոգալ և ճանապարհել Յովհաննէսին Ասխաբադ։ Մի պաշտօնական թուղթ էլ գրեց և յանձնեց Յովհաննէսին Շուշու կոնսիստորի անունով, որով խնդրում է Յովհաննէսին քրիստոնէութեան վերադարձի համար ինչ որ հարկաւոր է կարգադրել։

Հայր Մարկոսը դրանով չը բաւականացաւ։ Նա գրեց մի թուղթ Վերնի քաղաքի նահանգապետին, խնդրելով կարգադրութիւն Տիգրանի (Շարիֆ) մասին, որ յետ դարձնեն հայրենիք։ Հետաքրքիր

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Թիֆլիսի նահանգապետ Չերնեավսկիի նախագահութեամբ կայացաւ ագրոնոմիական յանձնաժողովի նիստը, ուր որոշվեց յատկացնել ամեն տարի 2500 ր. նպաստ Կայս. Կովկ. Գիւղատնտ. Ընկ. կից կազմված գիւղ. բիւրոյին, յատկացնել 5000 ր. ամեն տարի Հայ Գիւղատնտ. ու Տնայնագործական Ընկերութեանը և 50,000 րուբլի Կովկասի ջրերի վարչութեանը՝ աշխատանքները հեղեղներից պաշտպանելու համար։ Յանձնաժողովը կողմնակից եղաւ տալու Վրաց Գիւղատ. Ընկերութեանը 20,000 ր. երեք տարիների ընթացքում ընդհանուր ձեռնարկութիւնների համար։

◆ Պետերբուրգի մատակարարական մասնաժողովը Դաղստանի շրջանի նահանգապետի տրամադրութեան տակ է դրել 365,045 ր., որից 95,155 ր. անասունների կերի համար, իսկ մնացած գումարը երաշտից և բնութեան այլ արհաւիրքներից վնասված ազգաբնակութեանը մատակարարական օգնութիւն և սերմացու տալու համար։ Միաժամանակ մասնաժողովը ընդունել է, որ դրամական նպաստները կարելի է տալ միայն իբրև բացառութիւն և այն էլ ամեն անգամ Կովկասի փոխարքայի թոյլտուութեամբ, նայած տեղական կլիմայական ու հողային առանձնայատկութիւններին։ Փոխարինութեան վերադարձնելու ժամանակը երեք տարի է, հաշուած 1915 թւից։

◆ Վաղը փոխարքան կընդունի խնդրատուներին իր պալատում ցերեկ. ժ. $3\frac{1}{2}$-ից։

◆ Փոխարքային ներկայացաւ պոլիտեխնիկումի տեղի հարցը քննող ենթամասնաժողովի նախագահ Հակկէլը։

◆ Կովկասի փոխարքայի խորհրդի անդամ Ջունկովսկին մեկնեց Պետերբուրգ։

◆ Ամսիս 17-ին Գեղարուեստը Խրախուսող Կովկասեան Ընկերութեան դահլիճում կայացաւ նկարների աուկցիոն, որ ունեցաւ մեծ աջողութիւն։ Վաճառվեց 63 հատ զանազան մեծութեան պատկեր 2050 ր. գումարի։ Ուշ լինելու պատճառով յետաձգվեց ամսիս 21-ին, երբ կայանալու է աուկցիոնի շարունակութիւնը։ Դեռ 150 հատ պատկեր էլի կայ վաճառելու, որոնց թւում աչքի են ընկնում մի քանի մեծադիր նկարներ իրանց շքեղութեամբ։ Գները պակասեցված են մօտաւորապէս երեք անգամ։

◆ Նոյեմբերի 27-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին, Կովկասի փոխարքայի խորհրդի դահլիճում կը կայանայ Թիֆլիսի պոլիտեխնիկումի գլխաւոր կոմիտէի նիստը՝ քննելու համար շինութիւնների կառուցման և ինստիտուտը կազմակերպելու հարցերը։

◆ Վրաց «Թեմի» շաբաթաթերթի վերջընթեր (150) համարում զետեղված են Ալ. Քալանթարի, Ս. Զաւարեանի և Կ. Խատիսեանի լուսանկարները։ Նոյն թերթի նախընթաց համարներից մէկում տպագրված էր մի ընդարձակ յօդուած հայ ժողովրդի կրած այս երեք ծանր կորուստների առիթով։

◆ Այսօր, երեկ. ժամը $7\frac{1}{2}$-ին նշանակված է Կովկ. Մեղուաբոյծների Ընկ. անդամների ընդհանուր ժողովը կովկ. մեղուաբ. կայարանի շինութեան մէջ։ Երկու զեկուցում կանէ մեղուաբոյծ Մ. Խանզադեանը։

◆ Կովկ. ուսումն. շրջանի հոգաբարձուի կարգադրութեամբ տղայոց 2-րդ գիմնազիայի շինութեան մէջ ամբողջ օրով բաց է մանկավարժական կենտրոնական թանգարանը՝ կովկասեան քաղաքների ներկայացուցիչների 2-րդ համագումարի անդամների համար։

◆ Թիֆլիսի Հասարակական Ակումբում նոյեմբերի 24-ին կը կայանայ երեկոյթ, նուիրված Օգարեւի ծննդեան 100-ամեակին։

◆ Այսօր, վաղվայ տօնի նախօրեակի պատճառով, ոչ մի թատրոնական և այլ ներկայացում Թիֆլիսում չէ լինելու։

◆ «Пр. Край» թերթում կարդում ենք. «Տաս տարի առաջ մեռաւ Նոր-Նախիջևանի բնակիչ Խաճեանը, որ կտակով խոշոր գումարներ թողեց հայկական զանազան բարեգործական հաստատութիւնների և իր անունով բացվելիք դպրոցի կարիքների համար։ Կտակի մէջ ասված էր, որ եթէ որոշ ժամանակից յետոյ դպրոցը չը բացվի, այն դէպքում կտակված դրամագլուխները անցնելու են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի տնօրէնութեան ներքոյ։ Էջմիածնի սինոդի դիւանը, տեղեկանալով որ դպրոցը ցայսօր բացված չէ, խնդրում է եկեղեցական հոգաբարձութեան բանակցել կտակատարների հետ, որպէսզի Խաճեանի դրամագլուխները յանձնվեն Կաթողիկոսի դիւանին, համաձայն կտակատարի կամքի»։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՐԱՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

◆ Վրաց յայտնի բարեգործ իշխան Պ. Թումանովը հրաժարվեց Թիֆլիսի գաւառական ազնուականութեան պարագլխի պաշտօնից։

◆ Բաթումի շրջանի ժողովրդական դպրոցների տեսուչ Տէր-Դասպարեանը արձակված է իր պաշտօնից։ Վրաց ամբողջ մամուլը համարեա թէ միաբերան յիշեալ պարոնի դէմ էր գրում, որակելով նրան վրաց լեզուի՝ դպրոցներում դասաւանդման թշնամու անունով, ասելով թէ նա վրաց ազգային ինքնուրոյնութեան թշնամի է։

◆ Կիրակի, նոյեմբերի 17-ին, երեկոյեան ժամը 4-ին, Դիդուբէի վրաց եկեղեցու գաւթում հոգեհանգստեան կարգ կատարվեց վրաց հասարակական գործիչ և Վլադիկավկազի վրաց դպրոցի հիմնադիր Միխայիլ Ջալիաձէ Ղիփիանիի յիշատակին, ներկայութեամբ վրաց հասարակական հաստատութիւնների և մամուլի ներկայացուցիչների։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Թիֆլիսի նահանգապետի որոշմամբ, ոստիկանութեան կարգադրութիւնները չը կատարելու համար, ենթարկվում են տուգանքի Եգոր Գադէեվը 15 ր., Ալի-Բէրբալայ Ասկէր-օղլին 25 րուբլի։

◆ Միլիոտինսկայա փող. № 6 տանը բնակվող Նադեժդա Վասիլեվայի բնակարանից կեղծ բանալիի օգնութեամբ գողացել են նոյեմբերի 17-ին զանազան արծաթէ ու ոսկէ իրեր 278 րուբլի արժէքի։ Կասկածն ընկնում է այդ տան դռնապան Եփրեմ Լոմտաձէի վրա, որ իրան մեղաւոր չէ ընդունում։

◆ Նոյեմբերի 18-ին այրի Եկատերինա Գոլուբևվայի բնակարանից (Մեժևայա փողոց, № 10) անյայտ մարդիկ գողացել են 340 րուբլու իրեր։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Արտիստական Թատրոն

Երկուշաբթի, նոյեմբ. 18-ին, հայոց Դրամատիքական Ընկերութեան խումբը ներկայացրեց Արտիստական Ընկ. թատրոնում Շիրվանզադէի «Չար Ոգին» դրաման, որ երկրորդ անգամն է գրվում Թիֆլիսի հայկական բեմի վրա։ Առաջին անգամ Գիժ Դանիէլի դերը կատարել էր Յ. Աբելեան, իսկ այս անգամ կատարում էր Զարիֆեանը։

«Չար Ոգին» դրաման, ինչպէս յայտնի է, փոխադրութիւն է հեղինակի «Ցաւագար» պատմուածքի, բայց որովհետև այդ փոխադրութիւնը կատարվել է իր՝ հեղինակի ձեռքով, որ վիպասան լինելուց բացի նաև դրամատուրգ է, ուստի և դրաման դուրս է եկել աւելի մի ինքնուրոյն պիէսա, քան փոխադրական։

Պէտք է ասենք, որ մենք կատարելապէս գոհ մնացինք դերակատարներից։ Թէ Զարիֆեանը, որ, ինչպէս ասացինք, կատարում էր Գիժ-Դանիէլի դերը, թէ տ. Արմենեանը, որ կատարում էր Սօնայի (ընկերուհի) դերը, թէ տ. Յասմիկ, որ կատարում էր Զանիբէկի դերը, թէ Յարութիւնեան, որ կատարում էր պայտագործ Ոսկանի դերը, թէ տ. Աշխէն, որ կատարում էր Սօնայի մօր՝ Շուշանի դերը—ամենքն էլ շատ լաւ ըմբռնել էին իրանց խաղի միտքը և էութիւնը, հոգեբանական մոմենտները և ցոյց տուին, որ ժողովրդական կեանքից իրանց համար սիւժէտ ընտրած պիէսները, խաղացվելով լաւ դերակատարների ձեռքով, կարողանում են բարոյական և գեղագիտական մեծ գոհացումն պատճառել հանդիսականներին։ Մանաւանդ շատ գեղեցիկ տարաւ իր դերը տ. Յասմիկը, որ գրեթէ աննման էր անէծքը արտասանելու րօպէներին։ Շատ լաւ հասկացել էր իր դերը և տ. Արուսեակը, երբ խաղում էր Սօնայի դերը՝ մանկական հասակում։ Մեզ թւում է, որ պ. Բերոյեան, սակայն, Մուրադի՝ Սօնայի ամուսնու դերը սխալ հողի վրա էր դրել. Նրա խաղի մէջ Մուրադը դուրս էր եկել մի կիսա-ինտելիգենտ գործակատար, մինչ հեղինակը, անշուշտ, այլ կերպ տիպ է ստեղծել Մուրադից. նա չը փչացած, սրտի և հոգու մաքրութիւնը անբիծ պահող գաւառական մի երիտասարդ է, որ մեծ յարգանք ու ակնածութիւն ունի դէպի ընտանիքի նահապետական կեանքը և սրբութիւնը, բայց իր մաքուր սրտով ըմբռնում է և այդ կեանքի այլանդակ կողմերը։ Շատ լաւ հասկացել էր իր դերը՝ տան մէջ երես առած մեծ հարսի՝ Ջավահիրի դերը տ. Գուլազեանը։

Ցաւալի էր միայն, որ թատրոնը ամբողջապէս լի չէր։ Հ. Ա.

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Դարերի ընթացքում իրար կողք-կողքի ապրող ազգերի համար յոյժ կարևոր է իրար լեզուն սովորել, պատմութիւնն ուսումնասիրել, գրականութեանը ծանօթանալ։

«Մշակը» իր երկարամեայ գոյութեան ընթացքում այն է քարոզել, որ կովկասեան ազգերը—հայ, վրացի, թուրք և այլն—իրար փոխադարձ կերպով լաւ ճանաչելու համար՝ պարտաւոր են իրար լեզուն, գրականութիւնն ու պատմութիւնը գիտենալ գէթ այն չափով, որ կարողանան գիտակ լինել իրար կեանքին և իրականութեանը։

Այսօր, աւելի քան երբեք, այս պահանջը անհրաժեշտ է դարձել, որի նկատմամբ վրաց «Թեմի» շաբաթաթերթը իր մի յօդուածում խօսելով այս մասին՝ ուրախութիւն է յայտնում իր կողմից, որ Ներսիսեան դպրոցը որոշել է վրաց լեզուն յիշեալ դպրոցում աւանդելուց զատ՝ այլ և այն մտցնել ի շարս պարտադիր առարկաների, որպէս զի այդպիսով հնար լինի կուլտուրական կարևոր մերձեցում ստեղծել հայերի և վրացիների միջև։

«Թեմին» ի միջի այլոց հետևեալն է գրում.

«Տեղական իւրաքանչիւր ազգի առաջաւոր ինտելիգենցիայի պարտականութիւնն է այս պահանջը հաշւի առնել։ Մեր ինտելիգենցիան այս շատ կարևոր ժամանակակից պահանջին բաւարարութիւն պէտք է որ տայ։ Այս կողմից առաջնութիւնը հայ առաջաւոր հասարակութեանը բաժին ընկաւ։ Այսուհետև հայ ինտելիգենցիայի լայն շրջանները, առանց կողմնակի օգնութեան, հնարաւորութիւն կունենան ուղղակի կերպով ծանօթանալ մեր կեանքի, մեր չար ու բարիի հետ։ Եթէ մինչև այսօր նրանք աղօտ կերպով էին ճանաչում մեր հասարակական կեանքը, այսուհետև բոլորովին այլ կը լինի։ Վրաց լեզուի դասաւանդման ներմուծմամբ իրանց ազգային դպրոցում, հայերը առաջին հիմք դրին իրանց կողմից մեզ հետ շաղկապվելու և ամուր կերպով փոխ-յարաբերվելու գործում։

«Սրանից յետոյ իրանց աչքով իսկ կը համոզվեն մեր այս կամ այն գրողի անկեղծութեան և արժանիքի մէջ, որոնց գրուածքները վրաց լեզուով կը կարդան և կը ծանօթանան։ Ժամանակ է, որ վրաց առաջաւոր հասարակութիւնն ևս այս հասուն խնդրին արժանաւոր պատասխանը տայ և իր եղբայրակից ազգի ինտելիգենցիայի օրինակին հետևէ»։

Վերջում թերթը առաջարկում է վրաց գիմնազիաներում պարտադիր դարձնել հայ լեզուի դասաւանդումը, որովհետև, աւելացնում է նա, «նրանք են, որ մեզ համար հասարակական գործիչներ են կրթում։ Իսկ լեզուն սովորելը և հասկանալը միաժամանակ ամբողջ ազգի հոգեկան ձգտումների հետ ծանօթանալ կը նշանակէ։ Այսպիսով հիմք կը դրվի երկու ազգերի միջև եղբայրական փոխ-յարաբերութիւնների և համերաշխութեան»։

*

Չը նայած այն հանգամանքին, որ վրաց մամուլի մի որոշ մասը, որը դեռ ևս ապրում է ֆէօդալական, աւատական հովերով, վերջերս վախճանված վրաց նշանաւոր գործիչ և գրող Ա. Ն. Փուրցելաձէի նկատմամբ համարեա թէ զաքարէական պապանձման ենթարկվեց և արժանաւոր գնահատութեան չենթարկվեց այս՝ ըստ ամենայնի խոշոր դէմքը, որովհետև նա մի ժամանակ վրաց ազնուականութեան նեղ տէնդէնցներին դէմ էր գնում ու գրում, այնու ամենայնիւ մինչև այժմ էլ վրաց հասարակութեան այլ և այլ խաւերը շարունակում են իրանց ցաւակցական հեռագրերն ու գրութիւնները վրաց թերթերին։ Բնորոշն այն է, որ այսօրինակ հեռագիրներին ու գրութիւններին իրանց էջերում տեղ են տալիս այն թերթերը, որոնք Ա. Փուրցելաձէի մահվան առիթով կատարեալ լռութիւն պահպանեցին և չոր ու ցամաք կենսագրութիւններ տալուց զատ ոչինչով չարտայայտվեցին նշանաւոր մարդու մահվան առիթով։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԱՊԱԳԱՆ»

(Մի քանի խօսք իմ վաղեմի ընթերցողներին)

I

Ուղիղ վեց տարի առաջ, 1907 թ. աշնանը, լոյս ընծայեցի Թիֆլիսում մի գրքոյկ՝ «Թուրքիայի ապագան» վերնագրով։ Այդ գրուածքը՝ նիւթի հարևանցիութեամբ և տրամաբանական կապակցութեամբ կազմում էր իմ մի այլ աշխատութեան յաւելուածը՝ «Թուրքահայ հարցը և միջազգային դիպլոմատիան» վերնագրով, որ լոյս է տեսել նոյն թւականի սկզբներին։ Այս երկրորդ գրուածքի ձեռագիրը պատրաստ էր դեռ 1906 թ., որից մի մասը տպվեց իմ խմբագրութեամբ հրատարակվող «Կեանք» շաբաթաթերթում։

Այսօր, երբ Մերձաւոր Արևելքը և մասնաւորապէս հայկական հարցը կրկին յափշտակել են բոլորիս ուշադրութիւնը իրանց հրատապ էջերով, երկու թեմաներն էլ ստացել են այժմէական բնաւորութիւն, և այդ թեմաներին նուիրված իմ աշխատութիւնները պահպանել են իրանց տեսակէտային ճշդութիւնն ու թարմութիւնը մինչ այն աստիճան, որ կարծես գրի են անցվել ներկայ անցքերի տպաւորութեան տակ։

Այստեղ թոյլ եմ տալիս ինձ իմ վաղեմի ընթերցողների ուշադրութիւնը հրաւիրել մի կարևոր հանգամանքի վրա։

Իմ «Թուրքիայի ապագան» լոյս տեսնելուց դեռ մի տարի չանցած՝ 1908 թ. ամառը՝ վրա հասաւ թիւրքական յեղափոխութիւնը։ Իմ գաղափարային հակառակորդներից ոմանք, որոնք դեռ մինչև այդ բանակռւի էին մտել ինձ հետ յիշեալ գրքոյկի շուրջը, արխիվ նետեցին գրուածքս, որի արծարծած մտքերի ամենափառաւոր հերքումը համարեցին նրանք օսմանեան պետութեան քաղաքական յեղաշրջումը։ Ես այն ժամանակ ինձանից անկախ պատճառներով հնարաւորութիւն չունէի հետևել հակառակորդներիս յարձակումներին։ Միայն անցեալ տարի, 1912 թ. օգոստոսին, ասել է՝ բալկանեան պատերազմից առաջ, վերջացրի մի ընդարձակ գրուածք՝ «Ազգային յեղափոխութիւններ Ներմուծվող կապիտալիզմի ճնշման ոյժով» վերնագրով, ուր մանրամասնօրէն պարզում ու հիմնաւորում եմ արևելեան ազգերի (թիւրքական, չինական և պարսկական) յեղափոխութիւնների էութիւնը, որ կարգի յեղափոխական շարժումների կատեգորիային պատկանելը և այլն, աւելի ամրապնդելով իմ վաղեմի ճշգրիտ տեսակէտը Թուրքիայի ապագայի նկատմամբ։

Բանի այդ գրուածքը դեռ անտիպ է և

Вотанъ

ЛАМПА СЪ ГЯНУТОЙ ПРОВОЛОЧНОЙ НИТЬЮ ПРОДАЕТСЯ ВСЮДУ.

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ՃՈՒԿԿԵՐՏ եւ ԿՕՄՊ. Թիֆլիս, Գօլովինսկի պր. 21.

(Կ. Հ.)

քանի մենք գտնվում ենք բոլշևալէս կուտակվող փաստերը տարափի տակ, արժէ մի քանի խօսքով դառնալ այդ կարևորագոյն թեմային։

Եթէ որոշ խմբի մարդկանց մօտ ճշմարտութիւն խոստովանելը առաքինութիւն է համարվում նաև հակառակորդի վերաբերմամբ, ապա թող քաջութիւն ունենան նրանք խոստովանելու, որ պատմական ներկայ նշանակալից մօմենտը՝ իր նոյնքան արագասահ, որքան և անակնկալ երևոյթներով գալիս է և փառաւորապէս հաստատում իմ վեց տարի առաջ հիմնաւորած տեսակէտը Թիւրքիայի ապագայի նկատմամբ։

Իմ տեսակէտը այլ բան չէ, բայց եթէ արդիւնաբերական ոյժերի զարգացման զարգացման զաղտնիքը ըմբնող եւ տնտեսական առաջխաղացումեան հեռաւոր տենդենցները նըշմարող հետևողական մարքսիստի մի մըտածողը՝ օսմանեան պետութեան հեռաւոր ճակատագրի վերաբերմամբ։

Ցաւում եմ, որ չունեմ այս րոպէիս ձեռքի տակ իմ գրքոյկը, մատնացոյց լինելու համար նրա որոշ էջերի վրա, որոնք ամենայն հարազատութեամբ բնորոշում են Թիւրքիայի ապագայի համար այնքան ճակատագրական նշանակութիւն ունեցող երկու դասաւորութիւնը ներկայումս։ Լրագրի սուղ էջերի մէջ չեմ կարող երկարօրէն ծանրանալ այդ խնդրի վրա, գիրքս հրապարակի վրա է, ընթերցողին մատչելի, իսկ միւս անտիպ աշխատութիւնս թերևս հնարաւոր լինի մօտիկ ապագայում լոյս ընծայել։ Այստեղ կը բաւականանամ մի քանի հիմնական կէտերով։

Մենք պնդում էինք վեց տարի առաջ, որ Թիւրքիան այնքան յետ է մնացել տնտեսական զարգացման պրօցեսում, այնքան ուշացել է երկրի հարստութիւնների կապիտալիստական շահագործութեան ու վերածնութեան ոսկէ դարաշրջանից, որ նա անկարող պիտի լինի հասունացնել իր ծոցում ազգային նորագոյն ինդուստրիա՝ ազգային բուրժուազիայի ձեռներէցութեամբ, որպէս տիրող սիստեմ և տիրող դասակարգ Թիւրքական համայն իրականութեան նիւթական կուլտուրայի հիմքում։ Սակայն միայն յետամնացութիւնը չէ յիշատակելին։ Թիւրքիան աւելի, քան որևէ այլ երկիր, անխուսափելիօրէն խճճված է արևմտեան հզօր պետութիւնների տնտեսա-առևտրական մրցակցող շահերի ցանցերում և քաղաքական վճռական ազդեցութիւնների ճնշող շրջանակներում։ Թիւրքիան չը կարողացաւ հէնց այդ պատճառով—և դեռ էլ աւելի անկարող պիտի լինի այսուհետև—վարել ինքնուրոյն տնտեսական և առևտրա-մաքսային քաղաքականութիւն՝ պատսպարելու, աճեցնելու և դրսի ուժեղ մրցութեան դէմ ապահովելու համար ազգային ինդուստրիա, ինչպէս այդ հողի վրա աւելի վաղ արթնացած Ռուսաստանը, ապա Ճապօնիան, որոնք շնորհիւ իրանց քաղաքական ինքնանկախութեան՝ կարողանում էին իրանց երկրի ու պետութեան շահերի թելադրանքով առևտրական պայմանագրեր կապել Արևմուտքի հետ։ Գերազանցապէս ագրարային Թիւրքիայում գործող օտար կապիտալը չի կազմում սոսկ օժանդակ էլէմենտ Թիւրքական ժողովրդատնտեսութեան մէջ, տեղականի կողքին, այլ եղած խոշոր կապիտալիստական ձեռնարկութիւնները՝ շատ քիչ բացառութեամբ՝ եւրօպական են։ Նշանակում է՝ Թիւրքիայի տնտեսական զարգացումը, նորագոյն աւելի ինդուստրիայի ուղղութեամբ, սկզբից և եթ կրում է կատարելապէս գաղութային բնաւորութիւն։ Կապիտալը՝ իր ներկայացուցիչներով ներմուծվում է դրսից, իսկ աշխատաւոր բազուկները արտադրում է տեղական ժողովուրդը։ Արդիւնաբերութեան պրօցեսին մասնակցող երկու դասակարգային բևեռները՝ կապիտալիստներն ու բանւորները՝ օտար են միմեանց իրանց ազգային-պետական և կուլտուր-միջավայրական պայմաններով։ Այդ է տնտեսական և սօցիալական վիճակը ամեն մի գաղութային երկրի, այդ է և դեռ աւելի խոշոր չափերով այդպէս պիտի լինի ապագայում Թիւրքիայի վիճակը։

Թիւրքիան ունի բոլոր տենդենցները վերածվելու համաեւրօպական գաղութի, ահա ինչ ենք պնդել և փաստերով ապացուցել վեց տարի առաջ։ Գաղութ և՛ առևտրական, և՛ արդիւնաբերական իմաստով. նա սպառում է եւրօպական և ամերիկական ինդուստրիայի արդիւնքները՝ իբրև ներմուծական շուկայ և մատակարարում Եւրօպային հում նիւթեր՝ իբրև արտահանական շուկայ։ Բայց ամենակարևորը և խոշոր ապագայի բոլոր նշանները ունեցող հանգամանքն այն է, որ Թիւրքիան հետզհետէ դառնում է միջազգային կապիտալի լճացման կենտրոնատեղի. ներմուծվում է և՛ կապիտալ, և՛ մեքենաներ, և՛ ճարպիկ ու վարպետ տեխնիկական-առևտրական պերսոնալ՝ փարթամ երկրի հում նիւթերը, թաղնված գանձերը, անանցանելի ուղիները շահագործելու և կուլտուրական բարիքներ դարձնելու համար։

Սակայն Թիւրքիայի աշխարհագրական-տերրիտօրիական դիրքը կազմում է ոչ միայն նրա դժբաղդութիւնը, այլ և նրա բաղդաւորութիւնը։ Դժբաղդ այն չափով և այն պատճառով, որովհետև Թիւրքիան իր կենտրօնական դիրքով անխուսափելիօրէն ընկաւ կապիտալիստական հզօր Արևմուտքի մեծ խնամատարների գիրկը և իր քաղաքական կացութեամբ ու տնտեսական զարգացման բնաւորութեամբ դարձաւ նա գերիշխան մրցակիցների շահերի և ազդեցութիւնների հաւասարակշռութեան կաշկանդված մի օբեկտ։ Այդ մօմենտները կազմեցին Թիւրքիայի պատմական գոյութեան բացասական պայմանները։ Բայց այդ հանգամանքը պարփակում է իր մէջ դիալեկտիկական անհրաժեշտութեամբ նաև Թիւրքիայի՝ որպէս պետական-իրաւական մարմնի՝ բաղդաւորութեան փաստը։ Բաղդաւոր այն չափով և այն պատճառով, որովհետև հէնց իր կենտրօնական դիրքի, իր կաշկանդված կացութեան շնորհիւ օսմանեան պետութիւնը ազատվել է դարերի sturm und drang-ի, դրսի իմպերիալիստական արշաւանքների ահաւոր վտանգից՝ եկած արևելքից, արևմուտքից կամ հարաւից։ Արևմուտքը կազմ ու զինված պատրաստ է կանգնել օսմանների Բօսֆորի ափերին՝ յետ մղելու համար արևելքից (իմա Ռուսաստանից) սպառնացող փոթորիկը։ Արևելքը խանգարել է արևմուտքին (գլխաւորապէս Անգլիային, վերջին տասնամեակում նաև Գերմանիային) արագ քայլերով առաջ տանելու իր տնտեսա-առևտրական գաղութային քաղաքականութիւնը Թիւրքիայի ասիական երկրամասերում։ Եթէ լինէր Թիւրքիան մեկուսացած, ինչպէս օրինակ նրա վաղեմի սեփականութիւնը կազմող Եգիպտոսը, կամ անդրծովեան մի երկիր՝ օրինակ մի Աւստրիա, Կանադա և այլն, ենթակայ մի կամ երկու մեծ պետութեան գաղութային քաղաքականութեան, ապա մենք կը գտնէինք այսօր յանձին Թիւրքիայի մի բոլորովին այլ երկիր. զինուորական հողի վրա նա հաւասար կը լինէր մի զերօյի (ինչպէս ամեն մի գաղութ), քաղաքական տեսակէտից՝ կը լինէր սոսկ իրաւական մի դեկօրացիա, իսկ տնտեսական և ընդհանուր կուլտուրական տեսակէտից, ընդհակառակը, կը գտնէինք կատարեալ հակապատկերը ներկայ աւերակ ու կիսավայրենի վիճակի։

Առաջին հայեացքից ուղղակի առեղծուած է թւում, թէ ինչու Նեղոսի արաբաբնակ ափերը, ինչու երէկվայ մարդակերների հայրենիք Աւստրալիան և նման շատ հեռաւոր անկիւնները հիւրընկալեցին և ծաղկեցրին կապիտալիստական արդիւնաբերութեան սիստեմը և նրա բոլոր կուլտուր-հասարակական հետևանքները, մինչդեռ բիւզանդական քաղաքակրթութեան այնքան նշանաւոր կենտրօնը, Բօսֆորի չքնաղ ափերը, վերջապէս Առաջաւոր Ասիայի բերդի երկրամասերը պահպանեցին էապէս հնադարեան և միջնադարեան կնիքը բոլոր սահմաններում, բացի ռազմական մեխանիզմի, այսինքն վնասակար և հակակուլտուրական ֆունկցիաների կերպարանափոխումից։ Բայց փաստի առեղծուածային բնոյթը չքանում է, եթէ դուք կարողանում էք ըմբռնել նորագոյն տնտեսական ֆակտօրների զարգացման պայմանների օրգանական սերտ կապը տուեալ երկրների քաղաքական յարաբերութիւնների հետ։ Թիւրքիայի տնտեսական զարգացման շահը պարզապէս զոհաբերվել է եւրօպական պետութիւնների քաղաքական այն միմեանց բախող ու նուրբ հանգրուաններով խաչաձևվող յարաբերութիւններին՝ եւրօպական դիւանագիտութեան բարդ ու նենգամիտ մեքենայութիւններին, որոնց ծոցում այնպէս է անեղանելի կերպով փաթթվել օսմանեան կայսրութիւնը, ինչպէս ճանճը սարդի ոստայնի մէջ։

Այսպէս ուրեմն՝ համայն Թիւրքիայի ողջ կուլտուրական յետամնացութեան, նրա ժողովուրդների սովալլուկ վիճակի բացասական փաստը՝ Թիւրքիայի պատմական դժբաղդութիւնը՝ պայմանաւորեց իրանով բիւրօկրատական-զինուորական Թիւրքիայի քաշքշուկ գոյութեան հնարաւորութիւնը։ Եւ ներկայ փաշայական-միլիտարիստական կառավարութիւնը՝ օսմանեան կայսրութեան կենտրօնում՝ ոչ թէ իր երկրի ու ժողովուրդների փաստական լիազօր տէրն է, նրանց ապագայ վիճակի ինքնուրոյն տնօրէնը եւրօպական իմաստով, այլ, էապէս, լոկ իրաւական ներկայացուցիչն է իր երկրի ու ազգաբնակութեան, որոնց (վերջիններիս) վիճակի տնօրինութիւնը դասաւորվում է միայն գերահզօր արևմուտքի յանձնարարած՝ լուելեայն կամ բացարձակ ըսեցատներով։

Բ. Իշխանեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

✦ Խաղաղութեան երրորդ վեհաժողովը Հաագայում կայանալու է միայն 1916 կամ 1917 թւին։ Նախապատրաստական աշխատանքները չափազանց շատ են։

✦ Թիւրքաց ֆինանսների մինիստրը հրաժարական տուեց։ Մինիստրի պարտականութիւնները ժամանակաւորապէս վարում է Հալաճեան էֆէնդին։

✦ Բեռլինից Կ. Պօլիս է մեկնել գէներալ ֆօն-Սանդէրսը ստանձնելու Կ. Պօլսի Թիւրքաց զօրաբանակի հրամանատարի պաշտօնը։

✦ Բէյլիսը մեկնում է Կիէվից Լօնդօն տեղական հրէաների հրաւէրով։

✦ Պետերբուրգում լուրեր են պտտվում՝ թէ Կօկօվցեվի և Մակլակօվի յարաբերութիւնները սուր կերպարանք են ստացել։

✦ Մօսկվայի քաղաքագլուխ նշանակված Տուբրմէրը, տեսնելով ուժեղ հասարակական օպպօզիցիան իր դէմ, հրաժարվել է քաղաքագլխի պաշտօնը ստանձնելուց։

✦ Փակվեց Սև. ծովի ափի գործիչների համագումարը, ուր կարդացվեցին 93 զեկուցագիր։

✦ Պետերբուրգում խօսում են, որ Պետական Խորհրդի Նախագահ Ակիմօվը, պատճառ բերելով իր տկարութիւնը, ներկայացրել է հրաժարականի խնդրագիր։ Նրա յաջորդ համարվում են Գօրեմիկինը, Դուրնօվօն և Ստիշինսկին։

✦ Պետական Դումայի կադէտների ֆրակցիայի նախագահ վերընտրվեց Միլիւկօվը, նրա օգնականներ՝ Նեկրասօվը և Շինգարեօվը։

✦ Առաջադիմականները կամենում են բլօկ կազմել հոկտեմբերեանների հետ։

✦ Պետերբուրգում Օբուխօվի գործարանում նորից գործադուլ արին բոլոր բանւորները։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

18 նոյեմբերի

ԲԵՌԼԻՆ։ Մեծ աջողութեամբ տեղի ունեցաւ մամուլի ամենամեայ համերգը։

ԿԻՇԻՆԵՎ։ Գաւառական զէմստվային ժողովը որոշեց միջնորդել կառավարութեան առաջ տալու փոխարինաբար 125,000 ռ. փչացած խաղողի այգիները վերականգնելու համար։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Երէկ երեկոյեան ուժեղ քամին ծովից դէպի Նէվա գետը շպրտեց մեծ քանակութեամբ ջուր։ Գետը բարձրացաւ $6^{1}/_{2}$ ֆուտ սովորականից։ Պետերբուրգի մի քանի ցածր մասերը, Նոր և Հին գիւղերը, Կրեստօվսկի, Ելագին և միւս կղզիները, Պուտիլօվի գործարանի շրջանը մնացին ջրի մէջ։ Պետրոս-Պօղոսի բերդի աշտարակից թնդանօթաձգութեամբ տեղեկացրին ազգաբնակութեանը, թէ կարող է հեղեղ լինել։

Ցայտնվեց Բարձրագոյն շնորհակալութիւն Չինաստանի դեսպան Կրուպէնսկիին Չինաստանի հետ Մօնղօլիայի մասին աջող բանակցելուն համար։

ՈՒՐԱԼՍԿ։ Ժանտախտով նոյեմբերի 16-ին հիւանդացաւ 1, մեռան 16 հոգի, մնում են 27 հիւանդ։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԲԺԻՇԿ

Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Մասնագէտ սիֆիլիս, (Եւրոպայում 606 եւ 914-ով) միզասեռական, վեներական եւ կաշուի հիւանդութիւնների։ Էլեկտրաբուժութիւն։
Ընդունե- ($12^{1}/_{2}$—2 ժ. ցերեկվայ։։
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան։
ամեն օր (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.։
Սօլօլակ, Բէբուտօվսկայա, № 33 (անկիւն Պասկէվիչա փող.), տէլէֆօն 11—75.
(Հ. Կ) 785. 100—24

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Նախկին օրդինատոր Պետերբուրգի սիֆիլ.-վեներ. կլինիկայի։ Ընդունում է հիւանդներին յատկապէս միզասեռային, վեներ., սիֆիլիսային հիւանդութեան. առաւ. ժամը 10—11 և երեկ. ժ. 6—8. Սեմեօնօվսկայա փող., № 18 (Վօրօնցօվի արձան ի մօտ)։ Բժշկի բնակարան Սեմեօնօվսկայա, № 16.
(Հ.ու.կ.) 804. 100—22

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԽՈՇՈՐ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽՆԵՐ

յատկապէս առևտրական, արդիւնաբերական և հանքային սօլիդ ձեռնարկութիւնների համար։ Հիմնում ընկերութիւններ։ Գրաւաթղթերի (ակցիաներ և այլն) ընդունում. Հասցէագրել ըստ կարելոյն ֆրանսերէն։ գերմաներէն կամ թէ անգլիերէն՝ Banque Craen, 32, rue Vignon, Paris. Парижъ.
(M. 495613) 1—1

Ա. Ս. ԳՈՒԼԱՄԻՐԵԱՆՑԻ

ՊԱՏԻ ՀԱՏՈՒԱԾԱԿԱՆ

ՕՐԱՑՈՅՑԸ 1914 Թ.

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է Երևանում. ուր՝ բացի ամենօրեայ գուշակութիւններից՝ կան և էֆէմերտիի, Տանուտէր Ցուլի, տարվայ չորս եղանակների և մասնաւոր գուշակութիւններ։ Եւ յոյժ կարևոր և օգտակար, տնտեսական, բարոյական, բժշկական, հետաքրքրական, իմաստալից ու զուարճալի տեղեկութիւններով։
Նաև 25 ազգային պատկերներով օրացոյցի երեսների մեծութեամբ, և 10 թ. յաւելուածով։ Տախտակը զարդարված է՝ ս. Մեսրօպի, ս. Սահակ Պարթևի և ս. Էջմիածնի գեղեցիկ պատկերներով հանդերձ 2 սիւնակ ազգային և եկեղեցական ժամանակագրութիւններով։
Գինն է 45 կօպ.
Գումարով գնողներին՝ նշանաւոր զեղչ կը լինի, իսկ վերադիր վճարով ցանկացողներին խնդրում ենք ուղարկել սկզբից վճարի կէսը։ Ցանկացողներին խնդրում ենք շտապել։ Մեր հասցէն՝ Эривань, Абгару Гуламирянцу.
(օ. մ.) 1061. 3—1

ՆՈՒԽՈՒ փոխանորդութեան Սուլթան-Նուխի և Ջօլու գիւղերի համար հարկաւոր է ԵՐԿՈՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉ միջնակարգ կրթութեամբ, որ պէտք է աւանդել կարողանան միդասեան դպրոցի բոլոր առարկաները և իմանան թուրքերէն խօսել. ռոճիկ 300 ր., ծառայ, բնակարան, փայտ և լուսաւորութիւն։
Դիմել վիճակի փոխանորդին՝ Нуха. Архимандриту ЕГИШЕ.
1064. 3—1

Լոյս տեսաւ կովկասեան տպագրութեամբ Ա. Ե. ՍԻԱՄԱՆԹՕ-ի

ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ

Քերթուածը
Գինը 20 կօպէկ։
Դիմել Թիֆլիսի գրավաճառներուն։ Կենտրօնատեղի՝ Վելեամինօվսկայա 30. Ն. Մատինեանին։
(Կ.) 1060. 2—1

Քաղաքից շուտով ՄԵԿՆԵԼՈՒ ՊԱՏՃԱՌՈՎ ԾԱԽՎՈՒՄ Է Գատրօնոմիական խանութ իր բոլոր սարք ու կարգով։ Հասցէն՝ Միքայէլեան պր. և Նէմէցկայա փողոցի անկիւն. հարցնել նոյն տեղը։
1065. 5—1

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է Ա. ԱԲԵՂԵԱՆԻ կազմած

Ուղղագրակ. Բառգրքոյկը

երկրորդ տպագրութեամբ, բարեփոխած և լրացրած։ Ուղղագր. բառգրքոյկը պարունակում է 1) մօտ 10,000 բառերի ցանկ, 2) Ուղղագրական կանոնները։ Օժանդակ ձեռնարկ հայոց լեզուի ուղղագրութիւնը սովորելու համար։ 256 երես, գինը 20 կօպէկ։ Դիմել բոլոր գրավաճառներին։ Պահեստ Թիֆլիսի «Գիր» գրախանութում։
(Հ.Հ.) 1016. 6—4

ԳԵՏՆԱԽՆՁՈՐ

ստացված է Կրըմօվօցկից մեծ քանակութեամբ (վարդագոյն ընտիր տեսակից) և ծախվում է ամենամատչելի գնով։ Հասցէն՝ Չերքեզօվսկայա (նախկին Աւճալսկայա) փողոց № 43.
Կ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆՑ
(ա. օ.) 1050. 3—3

Բացված է Պետերբուրգում ռուսերէն լեզուով լոյս տեսնող միակ ՉԻՐ ԵՒ ԱՄԵՆԷՔԻՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ բժշկական ամսագրի

„Журналъ-Лечебникъ“-ի

1914 թ. բաժանորդագրութիւնը. Ամսագրի նպատակն է՝ հիւանդների նախազգուշացումն և առողջութեան պահպանումը։
Ամսագրի մէջ, յայտնի բժիշկների աջակցութեամբ, պարզ և հասկանալի լեզուով բացատրվում է այն բոլորը, ինչ որ անհրաժեշտ է առողջութեան և կեանքի երկարացման համար։
Բաժանորդագինն ամբողջ տարվայ համար 3 ՊՐԵՄԻԱՅՈՎ 2 ր., 1-ին պրեմիան պատի գեղեցիկ «Օրացոյց բժշկական» 1914 թ., իսկ 2-րդ և 3-րդ պրեմիան բաժանորդների ցանկութեան և ընտրութեան համաձայն կուղարկվեն 2 հատ հետևեալ գրքերից. 1) Домашній лечебникъ (առանձին արժէ 1 ր.) 2) Грѣхи молодости (лечебникъ секр. болѣзней 1 р.), 3) Заразныя болѣзни домашнихъ животныхъ (1 р. 25 к.), 4) Искусственное безплодіе (1 р. 25 к.), 5) Самоучитель гипнотизма 2 р.), 6) Полный дѣловой письмовникъ (1 р.), 7) Поваренная книга для хозяекъ (1 р.). Պրեմիաները պատրաստ են և կուղարկվեն բաժանորդագինը ստանալուց անմիջապէս։
Բաժանորդագրվել կարելի է և վերադիր վճարով (налож. плат.) 20 կ. աւելի արժէքով, այսինքն բաժանորդները վճարում են պօստին պրեմիաները ստանալուց 2 ր. 20 կ.
Հասցէն՝ С.-Петербургъ. м. 2 п. о. главная к-ра ред. „Журналъ-Лечебникъ“.
(Հ.Հ) 1033. 8—2

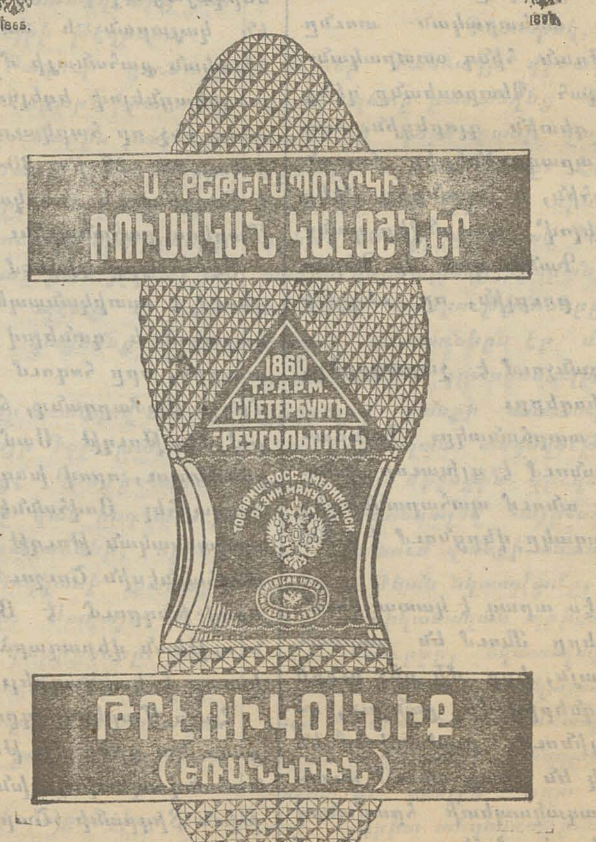

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный